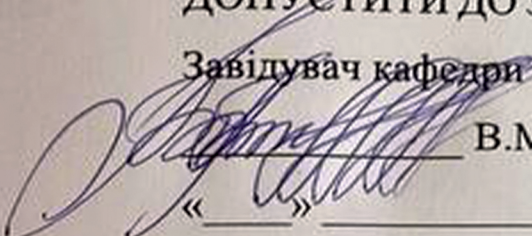

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ НАЗЕМНИХ СПОРУД І АЕРОДРОМІВ
КАФЕДРА КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДИЗАЙНУ І ГРАФІКИ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

В.М.Василенко

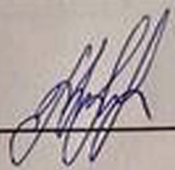
« » 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

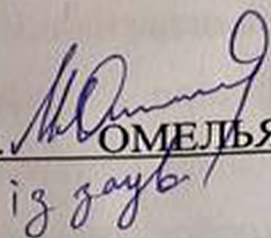
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЮ «БАКАЛАВР»
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 022 «ДИЗАЙН»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ «ДИЗАЙН»

Тема: «ДИЗАЙН ВИСТАВКОВО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ»

Виконавець: здобувач ВО групи 401 ІЗОТОВА Анастасія Сергіївна

Керівник: старший викладач ККДіГ НОВІК Ганна Володимирівна

Нормоконтролер: професор, д.т.н. ОМЕЛЬЯНЕНКО Максим Вікторович
із зауч.

Київ 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет наземних споруд і аеродромів

Кафедра комп'ютерних технологій дизайну і графіки

Галузь знань 02 «Культура і мистецтво»

Спеціальність 022 «Дизайн»

Освітньо-професійна програма «Дизайн»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

В.М.Василенко

« _____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

ІЗОТОВОЇ Анастасії Сергіївни

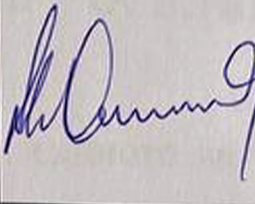
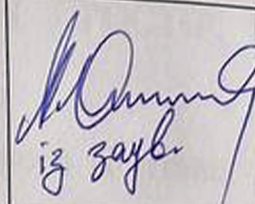
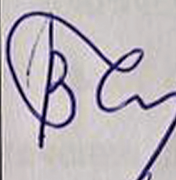

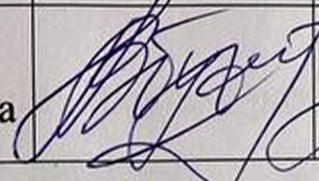
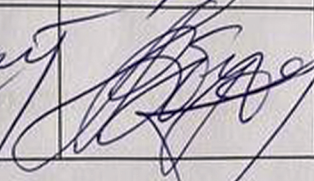
(прізвище, ім'я, по батькові випускника в родовому відмінку)

1. Тема кваліфікаційної роботи «Дизайн виставково-освітнього простору»
затверджена наказом ректора від « 31 » 03 2023 р. № 439/ст.
2. Термін виконання роботи: з 29.05.2023 по 30.06.2023
3. Вихідні дані до роботи:
технічне завдання, генеральний план ділянки, плани поверхів, розрізи
4. Зміст пояснювальної записки:
завдання на виконання кваліфікаційної роботи, реферат, зміст, вступ, три розділи основної частини, висновки, список використаних джерел, додатки.
5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу:
схема генплану з благоустроєм території, план до та після перепланування, зонування простору, план з розташуванням меблів, плани стелі та підлоги, розгортки стін приміщень, перспективні зображення інтер'єрів, креслення авторських розробок предметів наповнення інтер'єру, фото 3d-макетів, роздатковий матеріал.

6. Календарний план-графік

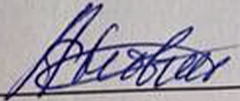
№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Зібрати матеріали щодо світової та вітчизняної практики, вимог до проектування дизайну закладу	29.05.2023 – 31.05.2023	<i>A. Kostin</i>
2.	Виконати пошукові ескізи закладу	29.05.2023 – 31.05.2023	<i>A. Kostin</i>
3.	Розробити дизайн-концепцію інтер'єрів виставково-освітнього простору та план благоустрою	30.05.2023 – 31.05.2023	<i>A. Kostin</i>
4.	Розробити поповерхові плани, виконати розстановку меблів відповідно до функціонального зонування	31.05.2023 – 02.06.2023	<i>A. Kostin</i>
5.	Виконати плани підлоги з підбором необхідних підлогових покриттів	02.06.2023 – 09.05.2023	<i>A. Kostin</i>
6.	Виконати плани стелі з розташуванням освітлювальних приладів	02.06.2023 – 09.05.2023	<i>A. Kostin</i>
7.	Виконати розгортки стін 5х приміщень	02.06.2023 – 09.05.2023	<i>A. Kostin</i>
8.	Виконати візуалізацію інтер'єрів у комп'ютерній 3D графіці	02.06.2023 – 09.05.2023	<i>A. Kostin</i>
9.	Виконати робочі креслення розроблених об'єктів	02.06.2023 – 09.05.2023	<i>A. Kostin</i>
10.	Виконати 3d-макети розроблених об'єктів	02.06.2023 – 09.05.2023	<i>A. Kostin</i>
11.	Оформити пояснювальну записку згідно затверджених вимог	29.05.2023 – 31.05.2023	<i>A. Kostin</i>
12.	Виконати компонування планшетів	12.06.2023 – 14.06.2023	<i>A. Kostin</i>
13.	Скомпонувати папку кваліфікаційної роботи та підготувати роздатковий матеріал	12.06.2023 – 14.06.2023	<i>A. Kostin</i>
14.	Підготувати доповідь захисту та презентацію у PowerPoint	12.06.2023 – 14.06.2023	<i>A. Kostin</i>

7. Консультанти з окремих розділів

Назва розділу	Консультант (посада, П.І.Б.)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Нормативна база	проф.ККТДіГ, д.т.н., проф. Омельяненко Максим Вікторович		
Конструктивне вирішення	проф. ККТДіГ, д.арх., проф. Чернявський Володимир Георгійович		
Інженерне обладнання	ст.викл. ККТДіГ Обуховська Любава Василівна		

8. Дата видачі завдання: « 29 » травня 2023 р.

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис керівника)

НОВІК Г.В.

(П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання

(підпис випускника)

ІЗОТОВА А.С.

(П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломного проекту «Дизайн інтер'єру виставково-освітнього простору» складається з: 61 сторінок тексту, 32 рисунків, 31 використаних джерел, 1 додатку.

Ключові слова: ВИСТАВКОВИЙ ПРОСТІР, ОСВІТНІЙ ПРОСТІР, ІНТЕР'ЄР, ВИСТАВКА, ЛЕКТОРІЙ, ДИЗАЙН.

Актуальність теми – створення унікального, єдиного на місто Полтава осередку культурно-освітнього закладу, з метою збагачення наукового та мистецького досвіду населення. Повернення громадської функції історичній будівлі, яка має символічне та культурологічне значення для полтавців та є серцем міста, що зберігає століття історії.

Об'єкт проектування – виставково-освітній простір, розташований в історичній будівлі.

Предмет проектування – інтер'єр виставково-освітнього простору в історичній будівлі.

Мета дипломного проекту – розробити дизайн інтер'єру виставково-освітнього простору в історичній будівлі.

Методи проектування:

Метод аналізу для дослідження історичного підґрунтя розвитку виставкових та освітніх приміщень, законодавчої та нормативної бази для проектування виставкових та освітніх просторів; метод порівняльного аналізу використовувався для вивчення існуючого міжнародного досвіду проектування виставково-освітніх закладів; метод узагальнення для визначення засобів дизайну для створення актуального освітнього середовища; комп'ютерне 3D моделювання.

Практичне значення проектування полягає в розміщенні лекторіїв, наукових матеріалів, предметів мистецтва та культурної спадщини у відкритому доступі для всіх бажаючих в межах одного комплексу, створенні актуального освітнього осередку та відродженні історичної будівлі.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ СТАНУ ПРОЄКТУВАННЯ ВИСТАВКОВО-ОСВІТНІХ ПРОСТОРІВ	9
1.1. Історія розвитку виставкових та освітніх просторів.....	9
1.2. Класифікація виставково-освітніх просторів	19
1.3. Закордонний та вітчизняний досвід проєктування дизайну інтер'єру виставково-освітніх просторів.....	22
Висновки до 1-го розділу.....	34
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРОСТОРОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕР'ЄРІВ ВИСТАВКОВО-ОСВІТНІХ ПРОСТОРІВ	35
2.1. Функціональне зонування інтер'єрів і необхідні приміщення	35
2.2. Специфіка технології обслуговування закладу, ергономіка	37
2.3. Композиційні засоби формування інтер'єру виставково-освітніх просторів.....	40
Висновки до 2-го розділу.....	42
РОЗДІЛ 3. ДИЗАЙН ІНТЕР'ЄРУ ВИСТАВКОВО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	43
3.1. Загальні положення.....	43
3.2. Об'ємно-планувальні рішення	47
3.4. Концепція дизайну інтер'єру закладу, колір і використані матеріали.....	50
3.5. Предметне наповнення інтер'єрів згідно дизайн-концепції та необхідне обладнання, освітлення	51
3.6. Авторські розробки.....	52
Висновки до 3-го розділу.....	53
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Актуальність теми полягає в розробці центру мистецької та наукової просвіти для всіх типів населення, що буде єдиним у своєму роді в місті Полтава. Розташування самої будівлі в історичному серці міста на круглій площі, обумовлює створення в ній громадського закладу. Також поточний стан будівлі, а саме зруйнування пожежею її внутрішнього наповнення й частини конструкцій, потребує якнайшвидшої реставрації цього об'єкту. Враховуючи, що початково дана будівля носила назву Будинок дворянського зібрання, є доцільною розробка тут саме соціально-корисного простору. Що забезпечить не тільки збереження історичної пам'ятки центральної площі Полтави, а й доповнить її новим освітницьким закладом.

Об'єктом проєктування є виставково-освітній простір.

Предметом проєктування є дизайн інтер'єру виставково-освітнього простору.

Метою проєктування є розробка корисного та доступного для суспільства простору для навчання, мистецького та культурного просвітництва. З урахуванням потреб різних верств населення. А також підбір доцільних матеріалів та стилістики оздоблення закладу.

Завдання проєктування:

1. Дослідити виникнення й розвиток виставкових та освітніх просторів як явища та їх поєднання протягом історії.
2. Проаналізувати досвід розробки виставкових та освітніх просторів як в Україні так і за її межами.
3. Вивчити законодавчу й нормативну базу вимог щодо проєктування виставкових й освітніх просторів громадського типу.
4. Дослідити вихідне планування та фактичний стан, обраної для проєктування будівлі.
5. Аргументувати художню та практичну концепцію розробленого проєкту.

6. Розробити дизайн-пропозицію та необхідний пакет нормативних креслень й візуалізацій.

Методи проєктування. Аналіз і синтез предпроєктного дослідження архітектурно-будівельної ситуації будівлі і нормативної бази до проєктування. Застосування методів порівняльного аналізу та узагальнення при вивченні вітчизняного та закордонного досвіду проєктування виставково-освітніх просторів. Проєктні методи, в тому числі 3D моделювання були застосовані при упорядкуванні інтер'єру.

Практичне значення проєктування полягає в організації ергономічного та функціонально доцільного середовища виставково-освітнього простору. Створенні взаємодії між відвідувачем та представленими експонатами з допомогою засобів формування інтер'єру. В можливості використання результатів проєктування для відновлення історичної будівлі Дворянського зібрання в м. Полтава.

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ СТАНУ ПРОЄКТУВАННЯ ВИСТАВКОВО-ОСВІТНІХ ПРОСТОРІВ

1.1. Історія розвитку виставкових та освітніх просторів

Своїм корінням виставково-освітні комплекси сягають в давнину. Проте спершу не існувало єдиної форми таких просторів, вони співіснували окремо, як осередок освіти й прототип виставкових залів. Тому варто розглянути етапи формування й розвитку кожного з компонентів простору окремо та визначити що стало причиною злиття цих різних за призначенням просторів в єдине ціле.

Виставкова діяльність почала формуватися ще з зародження ринкових відносин [3]. З давніх часів організовувались базари та ярмарки, на яких виробники розміщували свій товар з метою продажу чи обміну, таким чином презентуючи потенційним покупцям варіації своєї продукції. Зазвичай це була концентрація певної кількості ремісників в межах одного простору, вулиці, поля, тощо. Тобто утворювалась єдина просторова одиниця, що була наповнена надбаннями різних ремесл. Такі ярмарки існували ще в древніх цивілізаціях, таких як Давній Єгипет, Месопотамія, Стародавня Греція, та інших. Проте важко визначити точну дату проведення першої ярмарки, оскільки вони існували ще задовго до поширення писемності та точних даних в джерелах не зберіглось.

З часом розвинулась кочова торгівля, що сприяла культурному обміну між різними куточками світу, та стимулюючи розвиток виставкової діяльності. Так, умовно в певній країні виникала крамниця, що спеціалізувалась на продажі унікальних за культурним змістом товарів з інших країн. В якій розміщували виставкові зразки певних речей, тож покупець міг одразу придбати цей товар чи замовити особливий на прикладі виставкового.

Протягом всієї історії організація базарів, фестивалів та ярмарок тісно перепліталась з важливими для суспільства релігійними чи національними святами й подіями [11]. В таких випадках ці дійства отримували більш значущий культурний та смисловий зміст, що в свою чергу обумовлювало контроль цих заходів з боку релігійних структур та влади. Оскільки в місцях зібрання великої

кількості людей було більш легше просунути певну ідею чи донести необхідну інформацію для мас. Тому ярмарки могли поєднуватись з важливими соціальними процесами, такими як народні збори, оголошення про певні події та зміни в державі, тощо.

Одним із найвідоміших та найстаріших ярмарків Європи, котрий проводиться до сьогодні є Хайдельберзький ярмарок (Heidelberger Herbst), що проводиться в місті Хайдельберг, Німеччина щорічно, починаючи з 1386 року.

Протягом історії відбувались процеси що поступово прискорювали виокремлення виставок як явища в культурі. Та одним із найважливіших можна виділити промислову революцію, яка розпочалась в другій половині XVII століття та остаточно завершилась у продовж XIX століття й поширилась з Англії по всьому світу [18]. Вона мала низку передумов, та головні з них були:

– *Аграрна революція*, що змінила принципи ведення сільського господарства, перехід до товарного виду виробництва замість натурального, та зосередивши великі землеволодіння у власності великих землевласників й орендарів, додатком стало введення найманої праці.

– *Технологічний прогрес у виробництві*. Мануфактурне виробництво більше не могло забезпечити необхідної швидкості виготовлення великих об'ємів продукції. Тому деякі ручні процеси були замінені на машинні.

Такі зміни підживлювали нові технологічні винаходи, як парові машини, вдосконалення ткацького станка, тощо. Всі ці нововведення мали величезний вплив не тільки на швидкість та якість готової продукції, але й на її форму, функцію та ергономічність. Що в свою чергу тягнуло зміни у всіх аспектах формування дизайну як явища.

Створення кардинально нових виробів спонукало підприємців до організації місць для презентування своєї продукції широким масам. В цей час вже остаточно виокремились виставкові комплекси як окремий вид просторів для показу досягнень промислового суспільства. Першою такою виставкою стала Всесвітня виставка, яка відбулась у Лондоні в період з 1 травня по 15 жовтня 1851 року. Яку пізніше описували як символ початку промислової

революції й нової епохи в історії людства. Ідея проведення заходу належала союзу робітників Британії, в ній вони вбачали ідеальне підґрунтя для розвитку та підтримки світової торгівлі.

На виставці були експоновані :

- Виробничі машини та обладнання.
- Готова продукція виробництв.
- Корисні копалини.
- Роботи образотворчого мистецтва

Таким чином на території одного закладу були сконцентровані важливі елементи культурного та економічного розвитку суспільства 50х років XIX століття.

Спеціально для проведення Всесвітньої виставки був збудований Кришталевий палац у лондонському Гайд-парку (рис.1.1). Авторами проєкту стали відомий садовий архітектор Британії - Джозеф Пакстон та підприємець Люїс Куббіт [26].

Рис.1.1. Кришталевий палац Лондон, Великобританія.

Будівля створена у вікторіанському стилі. Провідними матеріалами став чавун та скло, що підкреслювали здобутки промислової революції. Палац було збудовано в найшвидші строки, а саме менше ніж за один рік. Такої швидкості виконання робіт вдалось досягти за допомогою використання модульних конструкцій з заліза та дерева й 5000 робітників що працювали на цьому об'єкті. Також важливим елементом конструкції було скло, за що будівля й отримала назву «Кришталевий палац», на скління витратилось більше 84 000 кв.м скла. Виготовленням скляних панелей займалась відома компанія Chance Brothers.

Проект був дійсно грандіозним та вдалим, площа об'єкту сягала більше 90 000 кв.м, на якій одночасно могло перебувати до 14 000 чоловік . Успіх виставки зумовив створення подібних «палаців» в Нью-Йорку США, Мюнхені Німеччина та Порту Португалія [25].

Та після завершення виставки Кришталевий палац було розібрано та переміщено до Сиднем-Хілл на околицях Лондона, де споруда проіснувала до 1936 року, коли була вщент знищена пожежею. Незважаючи на популярність палацу та численні запити суспільства, Кришталевий палац так і не було відновлено. Однак він став яскравим прикладом та поштовхом до розвитку дизайну інших виставкових комплексів у всьому світі.

Так вже у 1889 році в період з 6 травня по 31 жовтня відбулась Паризька всесвітня виставка . Тематикою заходу була « Французька революція» оскільки її проведення співпало зі 100-річчям штурму Бастилії та окрім висвітлення цього історичного періоду метою заходу було також представлення здобутків та могутності республіканської Франції, що оговталась від минулих економічних та політичних криз.

Як і в випадку Всесвітньої виставки у Лондоні, в Парижі будили збудовані спеціальні павільйони під цю подію. Вони відрізнялись за стилем оформлення та наповненням. Виставка проходила на великій території (96 гектарів) Марсового поля, й складалась з декількох окремих павільйонів та споруд. Символом цієї події стала Ейфелева вежа, що до сьогодні є одною із головних візитівок Парижу

та Франції вцілому. Її творцем був Густав Ейфель та ця споруда задумувалась як вхідна арка, виготовлена із пудлінгово металу.

Саме дизайн архітектури та інтер'єрі павільйону виставки став її показником розвитку Франції в промислових та інших сферах. Одним із таких залів була Галерея машин (рис.1.2) – вражаючий на той час виставковий простір в стилі модерн, загальною площею 48 300 кв.м, сконструйований з заліза та скла, арко подібної форми без внутрішніх опірних конструкцій.

Рис.1.2. Галерея машин, Всесвітня виставка 1889 р. Париж, Франція.

Окрім металевих та скляних промислових конструкцій, були збудовані павільйони в стилі ренесансу з відповідним інтер'єрним наповненням (рис.1.3). В яких розміщувались різноманітні галузі промисловості з їх надбаннями.

Рис.1.3. Інтер'єр одного з павільйонів Всесвітньої виставки 1889 р. Париж, Франція.

Загалом у Паризькій всесвітній виставці були представлені наступні виставкові галереї:

- Машинобудування
- Кераміки
- Ювелірної справи
- Ткацтва й пряжі
- Полювання й риболовлі
- Меблевого виробництва
- Годинникової справи
- Живопису
- Музики

Окрім Франції в виставці взяли участь 35 країн, частина з яких також мали власні павільйони, де були представлені їх промислові та мистецькі надбання.

Загальна кількість розміщених експонатів оцінюється у 61 720 та приблизна кількість відвідувачів у 32 мільйони.

Оцінюючи внесок Паризької всесвітньої виставки 1889 року у подальший розвиток виставкових просторів, можна виділити головні аспекти:

- Вона стала прикладом для архітекторів та дизайнерів в оформленні виставкових павільйонів та будівель з акцентуванням на досягненнях що має на меті продемонструвати виставка.

- Привернення уваги до витворів мистецтва та виробництва промисловості, що спонукало до їх подальшого розвитку

- Привернення уваги до ергономічних властивостей меблів, обладнання, тощо.

Наступним етапом в історичному розвитку виставкових просторів також можна виокремити вже третю Всесвітню виставку (Exposició Internacional de Barcelona), що проходила в Барселоні, Іспанія у 1929 році з 20 травня по 15 січня (рис.1.4.). Ця подія стала одним із найважливіших культурних заходів 20-го століття. Та в цьому випадку вона характеризувала модернізацію й розвиток Іспанії [22].

Дана подія мала великий вплив на подальший розвиток всіх галузь мистецтва та промисловості. Різноманіття виставкових матеріалів сприяло формування думок відвідувачів про сучасний стан розвитку суспільства та можливі вектори розвитку у майбутньому. Було представлено велику кількість продуктів образотворчого мистецтва, скульптури та художніх інсталяцій, що відображали стилі кубізму, модерну та сюрреалізму.

Як і на паризькій виставці, площа виставкового простору в Барселоні розгорнулася на десятки гектарів, на яких були розміщені тематичні павільйони та будівлі. Також різні країни представляли свої можливості та досягнення в науці, культурі, промисловості, мистецтві, та технологіях. В проектуваннях цих приміщень брали участь такі відомі архітектори та дизайнери як Міс ван дер Рое та Ле Корбюзьє.

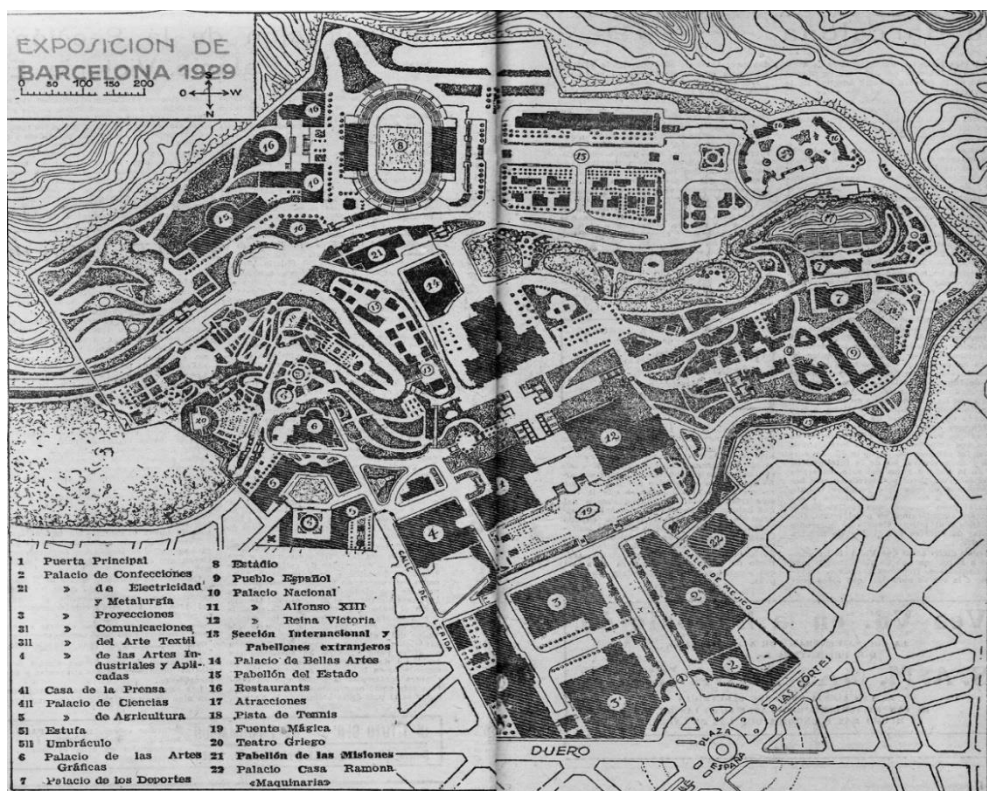

Рис.1.4. Генплан Всесвітньої виставки в Барселоні, Іспанія 1929р.

Виставка посприяла створенню багатьох архітектурних шедеврів, таких як Каталонський павільйон, авторства архітектора Ллуїса Монтанера й скульптора Хоано Міро (рис.1.5.). Ця споруда відображає синтез мистецтв каталонської культури, її живопису та скульптури.

Рис.1.5. Каталонський павільйон , Барселона, Іспанія.

Починаючи з другої половини ХХ століття дизайнери активно почали експериментувати з впровадженням новітніх технологій в виставкову сферу. Виникають нові ідеї та методи організації просторів, що орієнтовані не тільки на огляд експонатів, а на їх взаємодію з відвідувачем, з метою виникнення у останнього певної палітри емоцій. Та з розвитком цифрових технологій виставкові заходи все більше перетворюються на мультимедійне шоу, в якому людина розглядається не як відвідувач, а як активний компонент цієї виставки [28].

Розглядаючи розвиток освітніх просторів, слід зазначити що освіта як явище є невід'ємною частиною всієї історії людства. Навіть до виникнення писемності, первісні форми освіти являли собою передачу певних знань та навичок від старшого до молодшого покоління в усній формі. Це була інформація необхідна для базисного існування людини, розуміння простих ремесл, сільського господарства, соціальний устрій та інше. Така освіта розповсюджувалась в рамках сімей, племен чи суспільств та розвивалась пропорційно розвитку самого людства. На цьому етапі не існувало окремих освітніх закладів чи просторів, освітній процес відбувався поступово протягом життя людини в тому середовищі в якому вона мешкала.

З появою писемності почали з'являтися осередки навчання, школи, в яких навчали писати, читати, обчислювати та вивчати релігійні тексти та культурні знання. Такі школи були започатковані ще в Давньому Єгипті. В Стародавній Греції система освіти була більш розвинутою, вона включала в себе філософію, математику, фізику, літературу та фізичне виховання. Існували великі відкриті сцени на яких проводились філософські читання та художня просвіта, в якості театральних вистав по релігійних сюжетах. Схожа система пізніше буде існувати у давньому Римі та також включатиме в себе військову та юридичну підготовку.

На теренах України, перші школи були засновані при церквах та монастирях, в якій попи навчали дітей основам грамоти та релігійних настанов. Проте слід зазначити, що такі школи були зовсім не для широкого загалу та зовсім не обов'язкові. Переважна більшість з них не були безкоштовними, та

пересічна людина не мала змогу відвідувати подібний заклад чи відправити туди своїх дітей. Тільки на той історичний період ще не сформувалась потреба в освіченості всього населення. Тому більшість продовжувала життя без наявності навіть базових вмінь в письмі або читанні.

В період середньовіччя активно починають розвиватись науки та література, хоч більшість освіти все ще тісно пов'язана з релігією. Виникають перші вищі навчальні заклади, такі як Болонський університет, заснований у 1088 році, та Паризький університет 1150 рік, з яких починає формуватися систематичність навчання на вищому рівні.

Та паралельно з високою освітою, що все ще залишалась недоступною для більшості, розвиваються ремісничі та художні школи. Вони базувались навколо одного чи декількох майстрів, що брали бажаючих собі в помічники за дарма, навчаючи свого ремесла. Просторами для такої освіти слугували самі виробничі майстерні, де перевага надавалась саме практичним навичкам виключно одного напрямку. Так утворювались покоління майстрів тієї чи іншої спеціалізації.

З промисловою революцією XVIII-XIX століття змінилися не лише виробничі процеси, а й зросла роль освіти населення. З'являються школи для робітників та молоді, обов'язковою запроваджується початкова освіта.

В сучасному світі освіта розділилась на традиційну та новаторську. До традиційної належать школи, коледжі та університети. Такі приміщення розраховані на передачу знань у формі лекцій та групових занять. В яких головним елементом є викладач, що доносить матеріал до учнів. Зазвичай це невеликі приміщення, розраховані на 25-30 учнів з письмовими столами та дошкою. Однак з часом з'ясувалось що така система простору не відповідає сучасним потребам освітнього процесу. З'явилась необхідність у розширенні функціональних можливостей освітнього простору, наслідком цього стало облаштування окремих приміщень під спеціалізовані потреби навчальних дисциплін. Важливу роль у цьому процесі відіграв технологічний розвиток, що дало можливість застосовувати нове обладнання для полегшення та покращення якості освітнього процесу.

Що до новаторської освіти, вирізняються навчальні програми короткого курсу, що розраховані на швидке опанування певної галузі знань, або її частини. Такі освітні процеси можуть бути у вигляді майстер класів, коротких курсів, чи індивідуального навчання. В таких системи передбачають концентрацію уваги викладача на одній людині чи невеликій групі. Для такого виду занять можуть бути виокремлені постійні майстерні, лекторії чи класи, або вони можуть проводитись в приміщеннях універсального освітнього призначення, що доступні для оренди на територіях інших соціально-культурних центрів. В наш час такі простори користуються великим попитом, оскільки їх універсальність дає змогу трансформувати простір під певні особливості освітнього процесу.

Окреслюючи разом явища виставкових та освітніх просторів, можна зазначити що вони слугують єдиній меті просвітництва та розвитку людини, тому є доцільним їх поєднання. Таким чином комбінування цих просторів дає людині не тільки змогу отримати візуальну інформацію, а й мати можливість застосувати її на власній практиці.

1.2. Класифікація виставково-освітніх просторів

Класифікація виставково-освітніх просторів відбувається за такими критеріями, як:

– *Масштаб виставки*, це може бути як локальна маленька подія з кількома експонатами так і всесвітня виставка з тисячами виставковими елементами та лекторіями.

– *Цільова аудиторія*, організація простору залежить від типу потенційних відвідувачів та їх потреб. Чи то діти, люди похилого віку або люди з обмеженими можливостями. В більшості випадків проєктується універсальний простір, що буде зручним для кожного з цих типів населення.

– *Тематика* виставки може кардинально вплинути на проєктування простору з метою підкреслення особливостей теми.

– *Тривалість*. Постійні та тимчасові виставки потребують окремого простору. В той час коли для тимчасових можуть зводитись розбірні павільйони,

постійні виставки вимагають належної системи зберігання та обслуговування експонатів.

– *Формат*, має декілька підвидів:

1. Класична виставка – найпоширеніший вид, коли картини, скульптури, фотографії чи інші види мистецтва розмішуються на стінах та стендах виставкових залів. В такому форматі відвідувачі ознайомлюються з експонатами самостійно чи з допомогою провідника.

2. Тематична виставка – всі виставлені на показ матеріали об'єднані спільною тематикою, епохою, стилем, мають одного автора, тощо.

3. Виставка-інсталяція – в таких випадках експонати організуються як цілісні просторові композиції та взаємодіють з освітленням та оточенням. Такі заходи націлені на формування унікального емоційного досвіду у відвідувача.

4. Виставка-подорож – переміщується з місця на місце. Вона може бути розміщена у спеціально призначених виставкових комплексах, музеях або навіть на вулицях міст.

5. Інтерактивна виставка – залучає відвідувача до створення унікального мистецького дійства, та може мати відмінності в залежності від дій людини

6. Виставка-ярмарок – такий формат передбачає не тільки представлення об'єкту, а й дає можливість одразу придбати його. Даний тип діяльності першочергово розрахований комерційні цілі.

– *Тип виставки* (мистецька, природнича, технологічна, тощо), в залежності від класифікації розміщених об'єктів виникають певні вимоги щодо простору. Так для виставки сільськогосподарської техніки необхідне облаштування великих ангарів чи відкритого простору, в той час як для презентації портретів, вимагається менше місця та можливість розміщення предметів мистецтва у вертикальній площині у закритому просторі.

В сукупності різних типологічних ознак та характеристик, виставкові простори прирівнюються до певного типу споруд, серед яких:

Музеї – науково-культурні установи, що вивчають, зберігають та експонують цінні з аспекту історії, мистецтва та культурологічного спадку об'єктів. Музеї можуть бути як загальними (одночасно експонувати предмети що належать до різних галузей), так і спеціалізованими (спеціалізуватись суто на природничих, мистецьких чи інших надбаннях.)

Інтерактивні музеї або наукові центри – простори в яких просвіта базується навколо прямої взаємодії людини ти об'єкту науки або мистецтва.

Галереї – заклади, які презентують чи розміщують з метою продажу скульптури, картини, фотографії та інші витвори місцевих чи всесвітньо відомих авторів.

Історичні чи природничі парки – можуть бути як самостійним виставковим простором під відкритим небом, де представлені предмети, пов'язані з історією чи природою даного регіону. Або надавати свою територію для проведення виставково-освітніх заходів.

Виставкові зони – окремі кімнати и їх частини, що відведені для виставкової діяльності в будівлях, які мають іншу головну функцію, а ніж виставкову (торгівельні центри, будинки культури, тощо).

Виставкові центри – великі будівлі чи їх комплекси, які призначені для проведення ярмарків, виставок, конференцій та інших заходів. Такі споруди зазвичай мають просторі виставкові приміщення, окремі конференц-зали, лекторії, студії майстер класів. Та мають власну інфраструктуру (кафе чи зону фудкорта, мед кабінети та інше.) для забезпечення роботи виставок.

Освітні простори, які є частиною виставкових центрів, також відрізняються за типологією в залежності від їх призначення та функції та кількості людей що одночасно можуть знаходитись в цьому приміщенні.

Освітні простори поділяються на:

– Аудиторії/ лекційні зали – призначення для проведення презентацій, лекцій. В таких приміщеннях місця для слухачів можуть розташовуватись у вигляді амфітеатру або у вигляді рядів письмових столів чи звичайних стільців з місцем для лектора.

– Художні студії/ Студії майстер класі – в таких просторах розміщується спеціалізований інвентар для навчання певної групи людей малювання, скульптури чи інших видів мистецтва.

– Комп’ютерні лабораторії – кабінети з певною кількістю технічного обладнання для кожної людини та викладача.

– Спільні простори – відкриті приміщення для відкритої взаємодії між студентами та викладачами чи проведення просвітницьких зібрань.

– Лабораторії – кімнати, призначенні для досліджень та навчання на практиці в певній області науки. В таких приміщеннях зазвичай розташована дослідницька техніка, потрібна для вивчення об’єктів та явищ.

Підбиваючи підсумки, можна зазначити що типологія виставкових та освітніх приміщень класифікується в більшості за головними критеріями як призначення, тематика та за одночасною кількістю відвідувачів.

1.3. Закордонний та вітчизняний досвід проектування дизайну інтер’єру виставково-освітніх просторів

Дизайн інтер’єрів виставково-освітніх просторів формувався протягом історії, відображаючи соціальні настрої та стилістичні вподобання певної епохи. Та продовжує розвиватись до сьогодні. На світовій арені працюють безліч неймовірних дизайнерів, які спеціалізуються на проектуванні виставкових просторів.

При проектуванні виставкових просторів перш за все розглядається питання зведення цілком нової будівлі чи реновації вже існуючих споруд та їх перепланування під потреби виставково-освітніх просторів. Останніми роками надається перевага другому варіанту проектування, а саме відновлення та збереження вже існуючої забудови з наданням їй нових функцій.

Одним із таких прикладів є національна галерея Тейт Модерн (Tate Modern) у Лондоні, Британія. Вона розташована на території колишньої електростанції Банксайд на березі річки Темза, що була відновлена як галерея у 2000 році (рис.1.6). Даний комплекс є одним із найвідвідуваніших у світі,

щорічно Тейт Модерн відвідує близько 5 млн відвідувачів. В ній представлені предмети мистецтва сучасних та художників модерністів.

Будівля галереї була збудована протягом 1947 – 1963 років у декілька етапів, головним архітектором був Джайл Гілберт Скотт, який був відомим за проектуванням бібліотек університету Оксфорду, собору у Ліверпулі та інших знакових споруд.

Рис.1.6. Галерея Тейт Модерн, Лондон, Великобританія.

Електростанція пропрацювала декілька десятиліть, після чого її було зачинено. Та в 1994 році було оголошено міжнародний конкурс Великою Британською національною галереєю на реконструкцію споруди для потреб галереї. Переможцями в конкурсі стало швейцарське архітектурне бюро Herzog & de Meuron. Фірмовим стилем робіт компанії є мінімалізм та використання новаторських експериментальних матеріалів. Концепцією перетворення станції було збереження її промислового характеру. Проте будівля все ж зазнала конструктивних та естетичних змін. Так були надбудовані два поверхи, облицювальна конструкція яких була виконана зі скла, до не перенавантажувало

б вигляд будівлі, залишаючи її максимально автентичною. Найбільших змін зазнали інтер'єрні планування, були розширені простори для експозицій та додані необхідні приміщення для обслуговування виставок та потреб відвідувачів.

Для широкого загалу галерея відчинила свої двері у 2000 році, а вже в 2012 році за новим проєктом Herzog & de Meuron площу закладу було розширено за рахунок нового крила, що отримав назву «Switch House», в якому розташувались нові виставкові простори, а також зали для освітніх заходів та конференц холи.

Рис.1.7. Інтер'єри галереї Тейт Модерн, Лондон, Великобританія.

Інтер'єри Тейт Модерну складаються з декількох видів приміщень, а саме: відкритих великих просторів, що одночасно слугують транзитними зонами, та площами для розміщень великогабаритних інсталяцій (рис.1.7)..

- Картинних залів, які сплановані певними лабіринтами
- Конференц-залів
- Колекційних залів
- Офісних приміщень для адміністрації та працівників галереї
- Терас
- Кафе, ресторану та кав'ярень
- Сувенірних магазинів
- Та інших приміщень.

Всі приміщення розташовані на 4 поверхах оригінальної будівлі та 10 поверхах нового крила (рис.1.8 – 1.12).

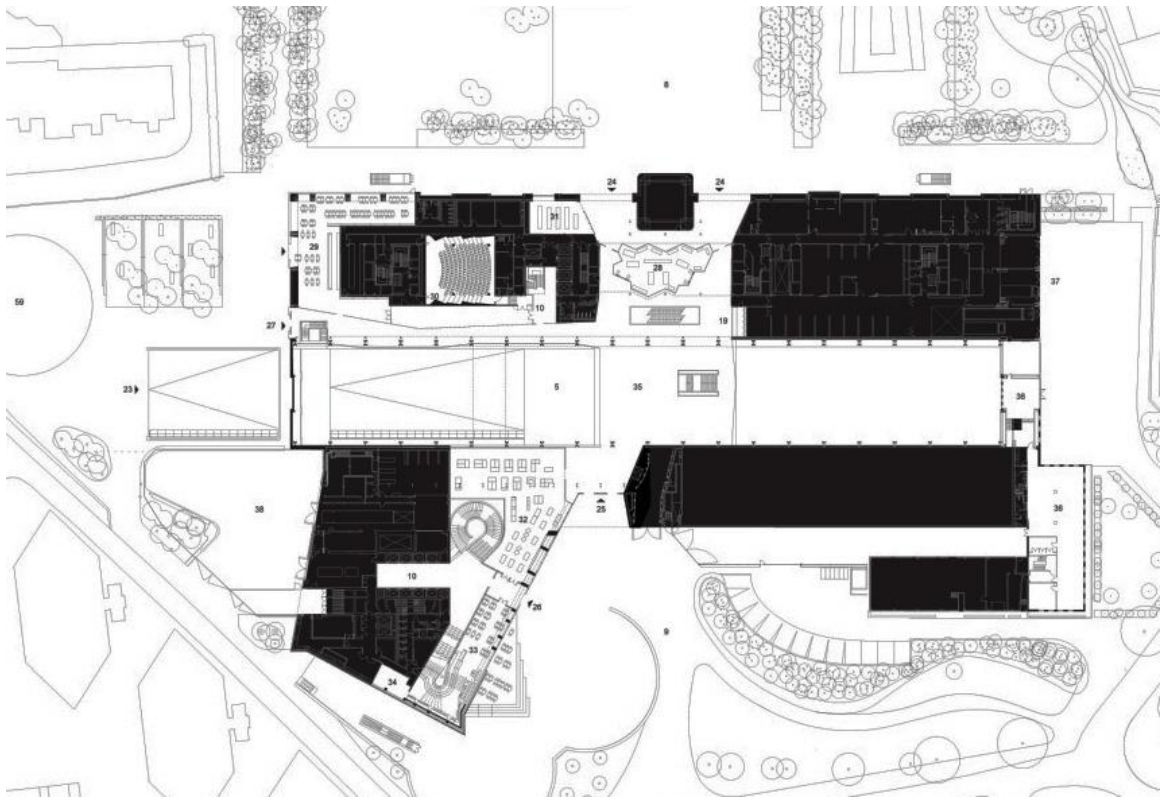

Рис.1.8. Схема благоустрою та план 1-го рівня галереї Тейт Модерн, Лондон, Великобританія.

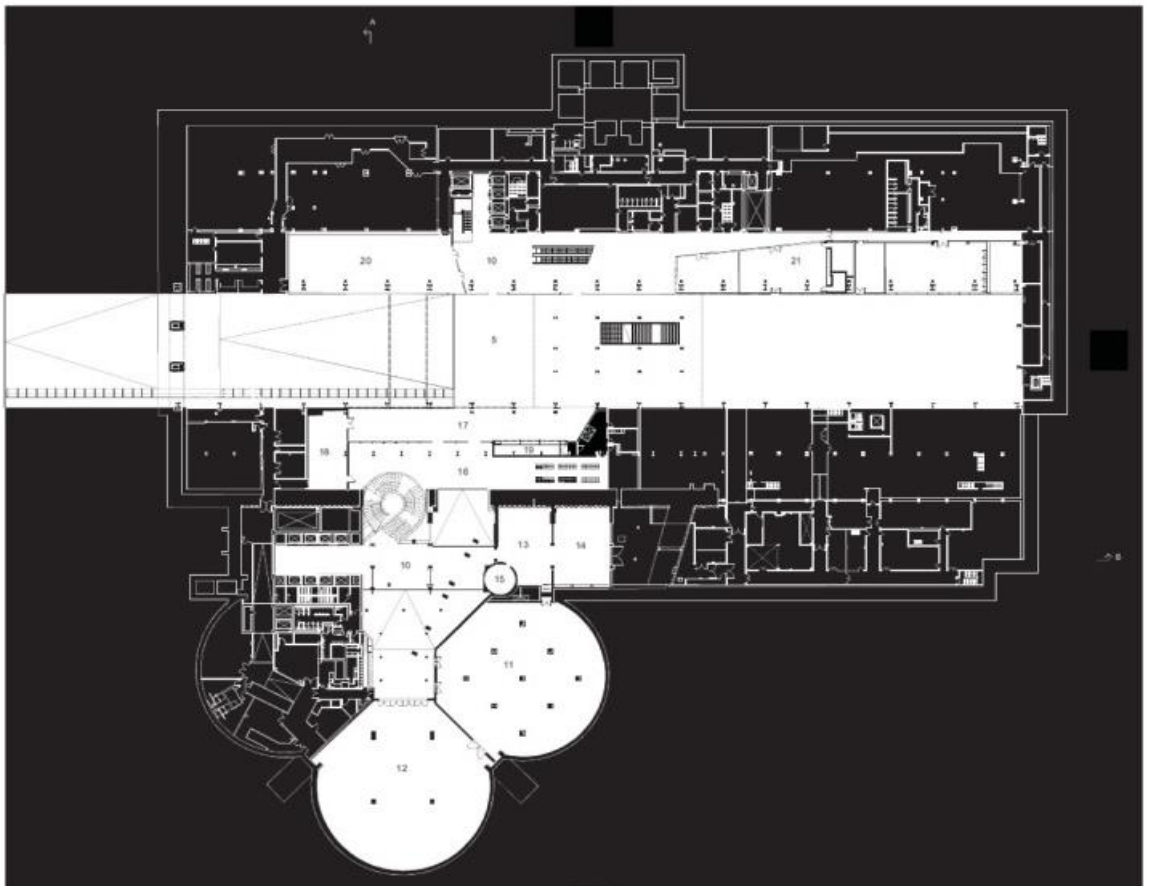

Рис.1.9. План підземного рівня галереї Тейт Модерн, Лондон, Великобританія.

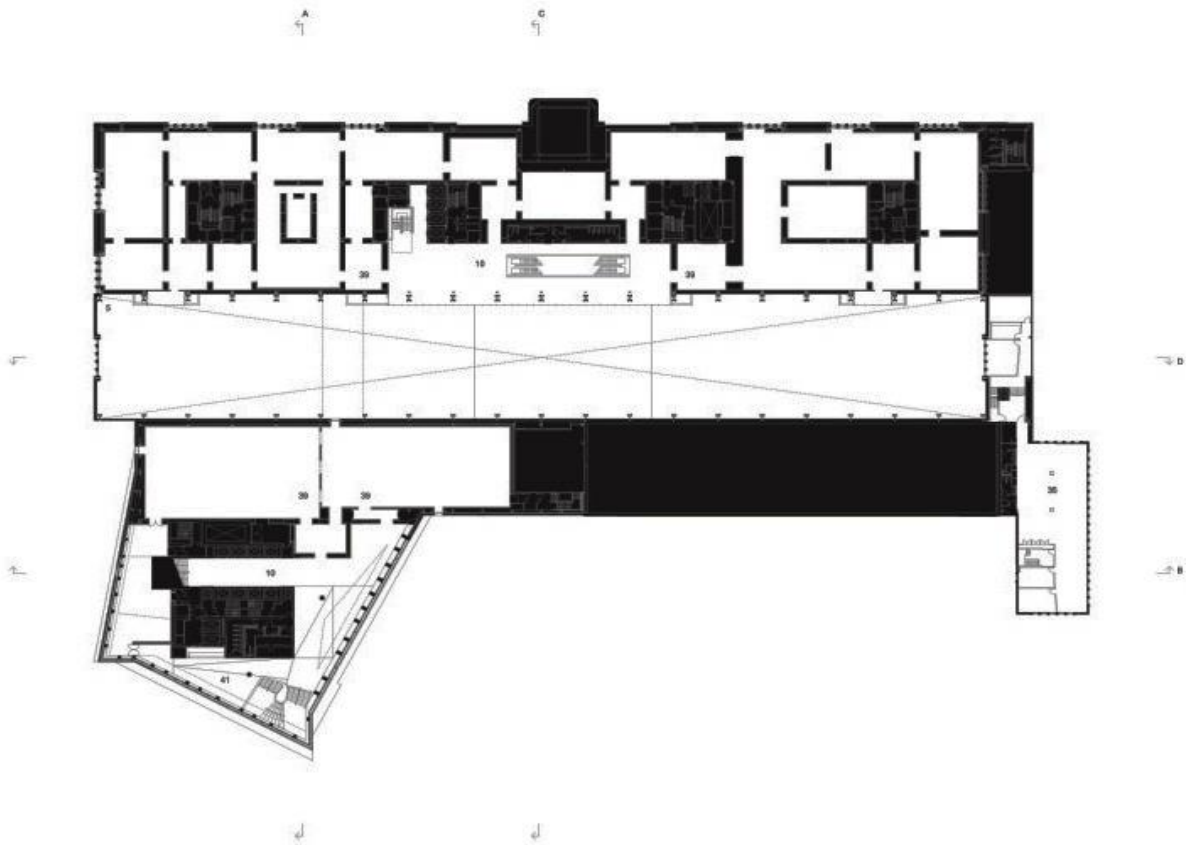

Рис.1.10. План 2-го рівня галереї Тейт Модерн, Лондон, Великобританія.

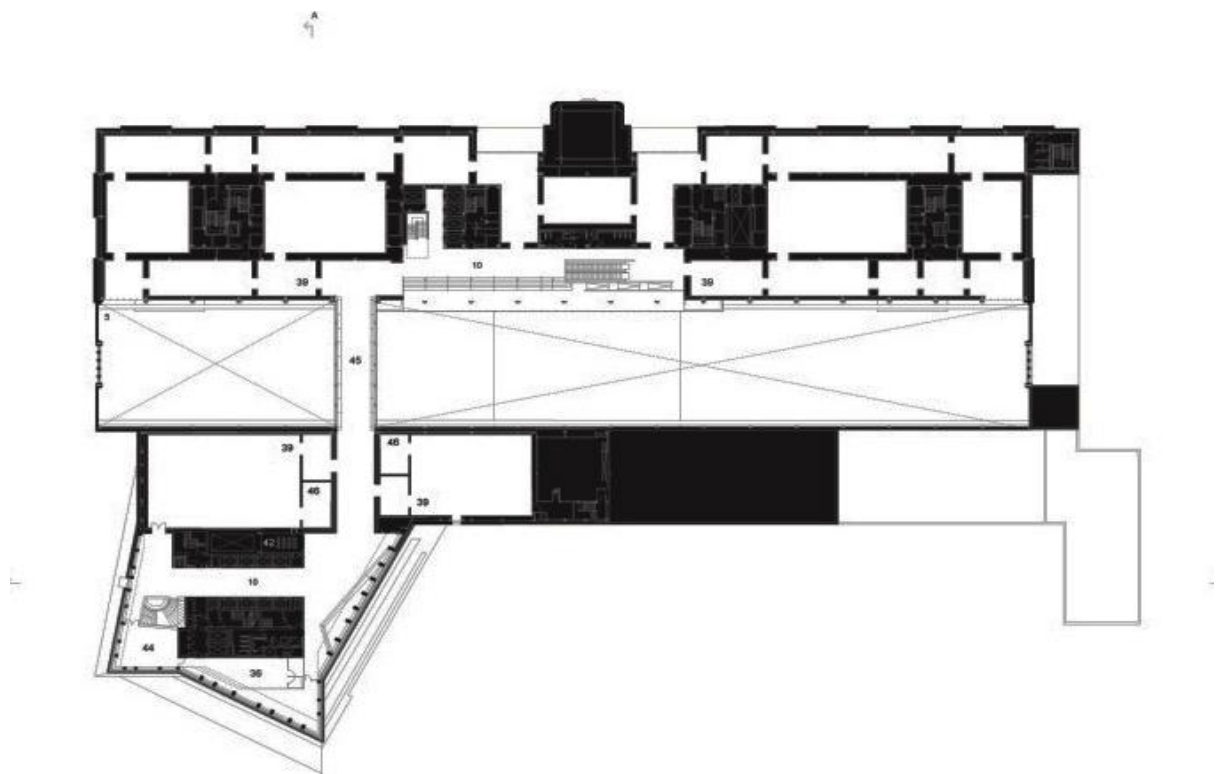

Рис.1.11. План 4-го рівня галереї Тейт Модерн, Лондон, Великобританія.

Рис.1.12. План розрізу будівлі секції AA, галереї Тейт Модерн, Лондон, Великобританія.

Значущим проєктом в дизайні виставково-освітніх комплексів останніх років є Лувр в Абу-Дабі, столиці Об'єднаних Арабських Еміратів, філія відомого музею Лувр в Парижі. Комплекс став результатом партнерства Франції та ОАЕ, що почалось ще у 2007 році, й було спрямоване на розвиток та збагачення культурного і освітнього життя. Споруда розташована на острові Саадіят, на якому розміщені й інші історико-мистецькі комплекси. Лувр стоїть на воді, та омивається нею з усіх сторін, що тільки доповнює його неймовірний футуристичний вигляд.

Будівництво простору було завершено у 2017 році. Архітектором проєкту виступив Жан Нувель, відомий за такими роботами як Інститут арабського світі в Парижі, Культурно-громадський центр в Швейцарії та іншими. Зовні споруда має унікальну куполоподібну форму, яка виконана з 7 тисяч зірок з металу з отворами (рис.1.13). Такий прийом створює «світловий дощ» всередині будівлі, що проходить крізь отвори металу [29].

Рис.1.13. Видяд фасаду Лувру в Абу-Дабі, Об'єднанні Арабські Емірати.

Серед експонатів музею є картини майстрів світового рівня Леонардо да Вінчі, Ван Гога, Клода Моне та інших. Загалом комплекс налічує 23 постійно діючих галерей на площі 6 400 кв.м з роботами не тільки французьких та арабських митців, а й з усього світу. Простір репрезентує культури різних народів що охоплюють період в майже 6 тисяч років історії, тому його охрестили музеєм культури людства.

Інтер'єр Лувру розділений на напіввідкриті простори для постійних виставок й інсталяцій та білі кубічні блоки, які утворюють «музейне містечко» для тимчасових експозицій та заходів. Також на території закладу присутні кафе, магазин, ресторан та велика зала майже на 300 місць. Дизайн інтер'єрів виконаний у стилі мінімалізм з акцентними деталями, що посилаються на арабську культуру (рис. 1.14 – 1.15). В проєкті реалізовані сучасні підходи до реалізації доступності виставкової діяльності. Основна увага приділяється взаємодії між предметами мистецтва та людиною, що покращує сприйняття останньою інформації й формує позитивний досвід.

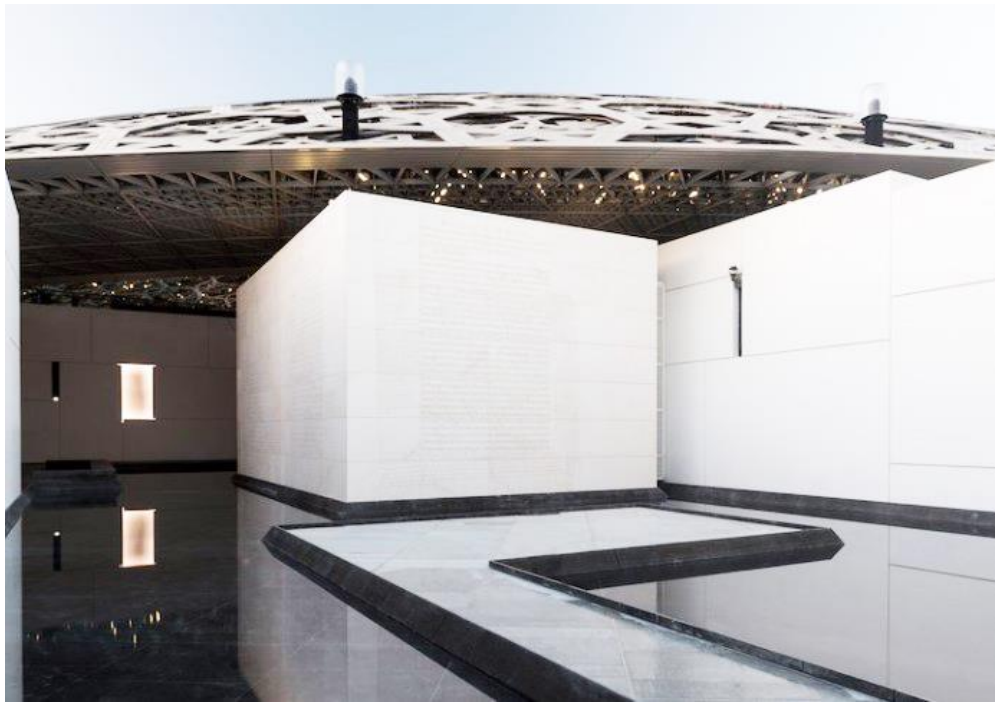

Рис.1.14. Інтер'єр Лувру в Абу-Дабі, Об'єднанні Арабські Емірати.

Рис.1.15. Інтер'єр Лувру в Абу-Дабі, Об'єднанні Арабські Емірати.

Щодо вітчизняного досвіду, Україна також багата на талановитих дизайнерів та має низку цікавих виставково-освітніх центрів, серед яких Мистецький Арсенал у Києві, ПінчукАртЦентр, Музей сучасного мистецтва

М17, Мистецький Арсенал ім. А. Шепетицького у Львові, Міжнародний виставковий центр та інші.

Детальніше розглянемо проєктування Мистецького Арсеналу у м. Києві. Дана споруда має статус національного культурно-мистецького комплексу та розташована в історичній частині Києва. Споруда була збудована у 1798 році як майстерня для виготовлення боєприпасів та гармат, їх зберігання та ремонту. Будівля є унікальною, оскільки збудована у стилі класицизм, першою у Києві та викладена з жовтої цегли. Протягом історії Арсенал використовувався під різні потреби, доки у 2005 році за ініціативи влади, не було затверджене розпорядження про його реставрацію та створення тут культурно-мистецького осередку.

Мистецький арсенал має квадратну форму, з відкритим двориком всередині нього (рис.1.16).

Рис.1.16. Мистецький Арсенал, Київ.

Всередині будівлі розміщені виставкові зали та лекторії. Після проведеної реконструкції вдалось зберегти історичний вигляд як фасаду так й інтер'єрів з доповненнями у вигляді сучасних елементів дизайну та техніки. Виставкові приміщення представляють собою довгі просторі площі, з арковими склепіннями та колонами, майже без перегородок.

Мистецький Арсенал має як постійні виставки так і короткотривалі, що постійно змінюються. Тому дизайн інтер'єру є лаконічним, що дозволяє інтегрувати в нього будь-який мистецький матеріал (рис.1.17 – 1.18).

Рис.1.17. Приклад інсталяції в Мистецькому Арсеналі, м. Київ.

Рис.1.18. Виставка українського національного костюму в Мистецькому Арсеналі, м. Київ.

Найбільшою виставковою спорудою в Україні є Міжнародний виставковий центр в м. Києві (рис. 1.19). Споруджувався експоцентр для проведення Євробачення у 2017 році, та до сьогодні функціонує як простір для проведення професійних та інших виставок. МВЦ складається з ансамблю чотирьох павільйонів, з площею понад 73 тисячі кв.м. Велика площа та відкриті простори дають змогу реалізувати на базі центру будь-який проєкт, щорічно проводиться понад 100 виставкових заходів.

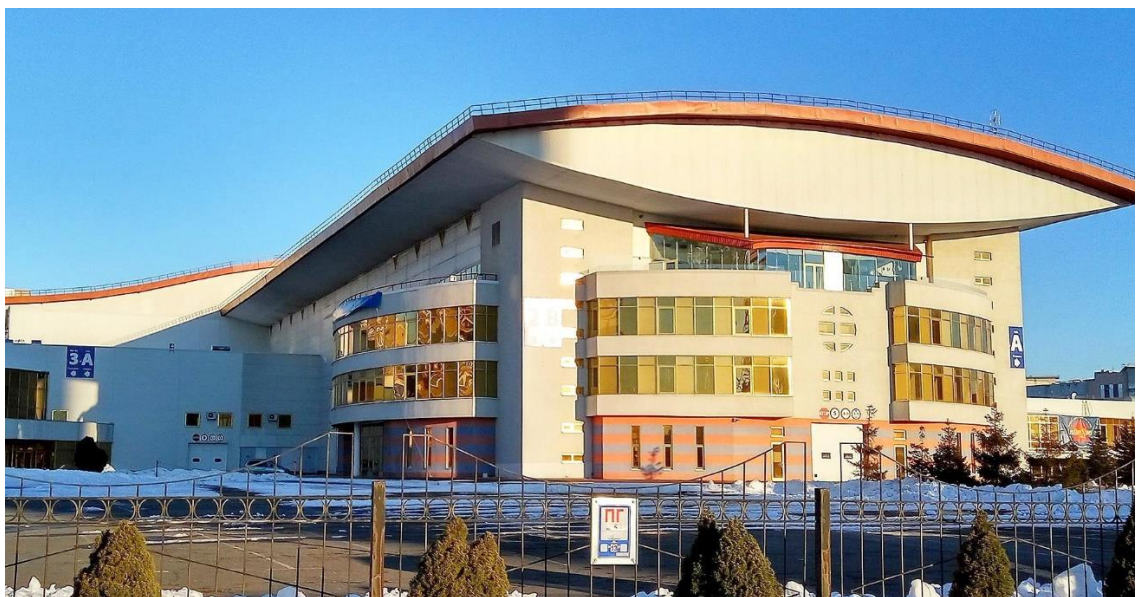

Рис.1.19. Фасад Міжнародного виставкового центру, м. Київ.

Інтер'єр комплексу лаконічним й розрахований на постійну його трансформацію під потреби конкретного заходу.

Перший павільйон МВЦ було відкрито ще у 2002 році, за проєктом архітектора Януша Віга. Комплекс був збудований з дотриманням найважливіших ергономічних та будівельних норм. В ньому розміщені не лише виставкові простори, а й декілька концертних залів, конгрес-хол, 14 конференц-залів, ресторани, кафе та інша інфраструктура (рис.1.20 – 1.21).

Рис.1.20. Інтер'єр виставкової площі Міжнародного виставкового центру, м. Київ.

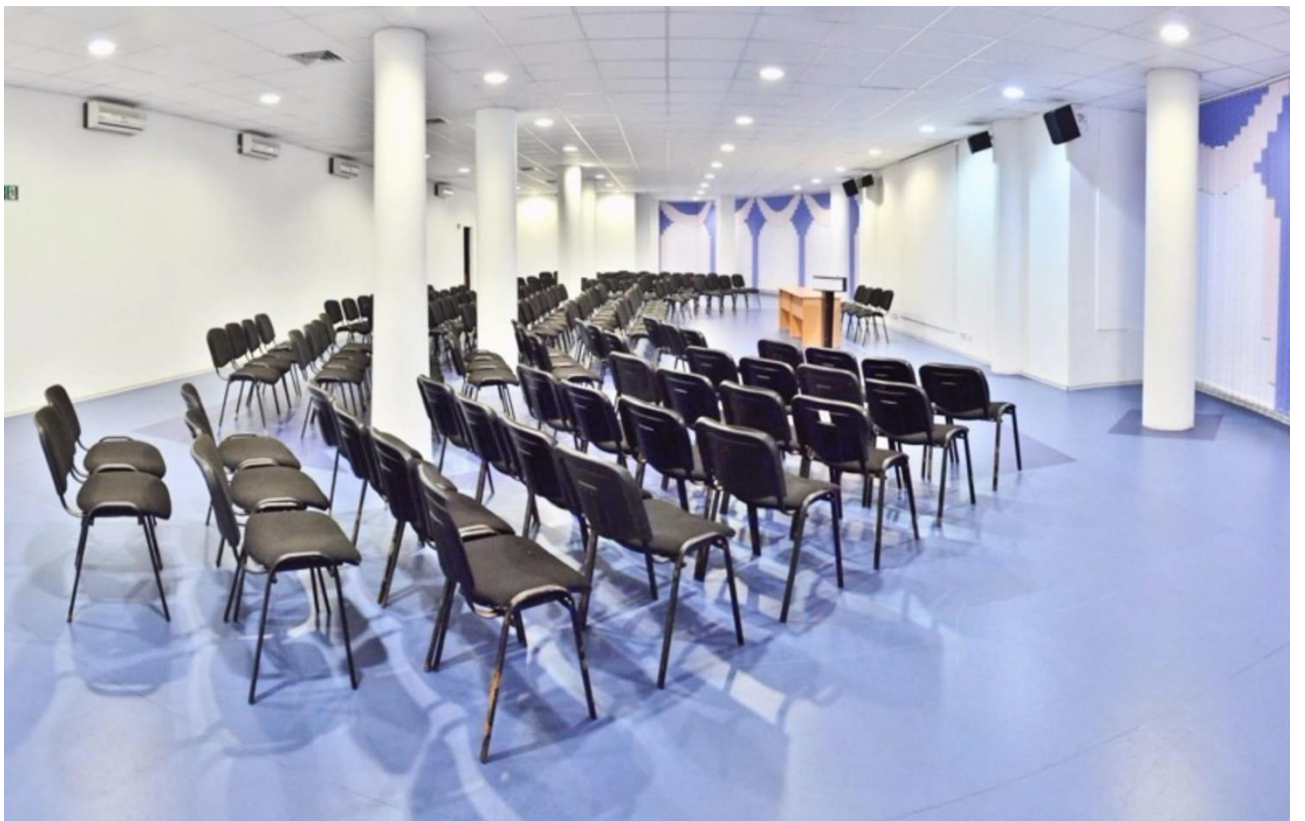

Рис.1.21. Інтер'єр конференц-залу Міжнародного виставкового центру, м. Київ.

Висновки до 1-го розділу

1. Розгляд історії проектування виставкових просторів показує, що виставково-освітні простори почали формуватися ще з давніх часів, та з плином часу набували більшого значення для людства.

2. Виставково-освітні простори пройшли через наступні етапи формування та розвитку: зародження виставкової діяльності у формі ярмарків, та освітньої діяльності. Період Древньої Греції та Давнього Риму, виникнення потреби у громадських зібраннях з метою просвітництва. Бурхливий розвиток у середньовіччя мистецтв, виникнення перших музеїв та виставкових зал, заснування перших вищих навчальних закладів з аудиторіями. Проведення Всесвітніх виставок у період з 1851 до 1929 років, які зробили вклад у розвиток промисловостей та дизайну зокрема й довели своє значення в економічному та культурному аспектах. Сучасний розвиток виставково-освітніх комплексів, як окремих культурно-просвітницьких установ що доступні для кожної людини.

3. В інтер'єрах виставкових приміщень надається перевага тим рішенням, що будуть підкреслювати виставковий матеріал або бути полотном для нього. Однак це не значить що інтер'єр проектується навмисне нудним та одноманітним. Освітні ж приміщення мають більше можливостей проявити дизайнерську ідею та привернути увагу до певних деталей.

4. Хоч спочатку виставки та освіта не були пов'язані та вони існували паралельно, самі по собі виставки є освітнім процесом, та є дієвим візуальним та легким методом засвоєння нової інформації. Оскільки відвідуючи їх людина набуває нових знань та досвіду.

РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРОСТОРОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕР'ЄРІВ ВИСТАВКОВО-ОСВІТНІХ ПРОСТОРІВ

2.1. Функціональне зонування інтер'єрів і необхідні приміщення

При проектуванні виставково-освітніх просторів враховуються для забезпечення комфорту та безпеки відвідувачів наступні вимоги в залежності від певної зони:

1. Вхідна зона – це найперше приміщення в яке потрапляє відвідувач та останнє через яке він залишиться будівлю. Тому ця площа має бути просторою, щоб люди могли вільно переміщатись як всередину комплексу так і назовні. В цій зоні необхідно розмістити такі компоненти: рецепцію, касу якщо передбачена купівля квитків, інформаційний пункт чи стенд про заклад, підказки напрямку руху по об'єкту. Окремо слід зазначити доступність та інклюзивність вхідної групи, це може бути забезпечено відсутністю зайвих порогів та перешкод, розміщення автоматичних дверей та пандусів . Також в цій зоні мають бути розміщені місця для очікування та відпочинку.

2. Гардероб/ Зона зберігання особистих речей – спеціально облаштоване місце з системами зберігання для верхнього одягу, сумок, парасольок чи інших речей. Важливо зазначити, що площа гардеробу розраховується з максимальної кількості відвідувачів в один момент. Також необхідно виділити зону для черги до гардеробу та місць де люди могли б роздягнутись вільно.

3. Виставкові зони – мають займати найбільшу площу в будівлі, та можуть бути виокремлені перегородками чи організованими у відкритій площі. Також слід брати до уваги процес розміщення виставкового матеріалу, його транспортування по комплексу.

4. Освітні кабінети чи зони – місця з можливістю проведення лекцій, майстер-класів, конференцій чи виступів. Мають містити місця для глядачів та лекторів, а також необхідний інвентар для проведення цих зібрань (стілці,

столи, дошки, інтерактивні панелі, тощо). Важливим є прорахунок необхідної кількості світла та розміщення розеток для підключення техніки.

5. Простори для інтерактивних елементів – за наявності великогабаритної техніки, такої як екрани, тощо, слід продумати окреме зонування для неї. Це може бути як зовсім окремі площі, так і частини виставкового залу.

6. Адміністративні зони – приміщення, доступ до яких матимуть виключно працівники закладу. Бажано розміщувати окремо від виставкових зон, таким чином не змішуючи пересування відвідувачів та робітників. Такі приміщення можуть бути спроектовані як кабінети чи невеликий коворкінг.

7. Простори для відпочинку та заклади харчування – кав'ярні, лаунж-зони, кафе чи просто місця для сидіння. У випадку розміщення в цих місцях елементів, пов'язаних з їжею, слід продумати системи її зберігання та обладнання що забезпечить збереження санітарних норм.

8. Сан вузли – кількість сан вузлів та їх площа визначається нормативними документами, а саме ДБН В 2.2-9:2018 «Громадські будинки та споруди», обов'язковим є наявність вбиральнь для людей з обмеженими можливостями з належним обладнанням.

9. Зони зберігання / Технічні приміщення – спеціалізовані приміщення для зберігання необхідного інвентарю, документації, та виставкових матеріалів. Ці приміщення мають бути розташовані в зручному місця для перенесення предметів та обладнання до їх виставкового місця чи лекторіїв. Також за потреби повинні мати системи зберігання (шафи, полиці, тощо.)

10. Зони руху відвідувачів та персоналу – є невід'ємною частиною кожної вище зазначеної зони. До транзитної зони також можна віднести сходові клітки та ліфти, за наявності. Дані зони мають бути достатньої ширини для вільного переміщення людей одночасно в обидва боки, та не мати травмо небезпечних перешкод на шляху.

Всі вище зазначені зони та приміщення є необхідними складовими для вдалого функціонування виставково-освітнього центру. Однак можливі доповнення на розсуд дизайнера та вимоги замовника проєкту.

Важливим аспектом в формуванні виставково-освітнього середовища є розрахунок на універсальність середовища, до дозволить використовувати його для проведення заходів з різною тематикою. Можливість змінювати положення виставкових стендів та декору дасть більше можливостей для дизайнерів безпосередньо виставок організувати особливі інсталяцію до тематичних заходів.

2.2. Специфіка технології обслуговування відвідувачів, ергономіка

Обслуговування громадських закладів умовно можна поділити на дві категорії: збереження стану споруди в цілому та її інтер'єрів, клієнто-орієнтоване обслуговування. В сукупності ці два види забезпечують позитивне враження відвідувачів та їх задоволення.

Підтримка належного стану будівлі забезпечує безпеку людей що перебувають в ній, а також загальне враження від закладу. Таке обслуговування включає в себе:

- Підтримка всіх комунікацій та електрики в робочому стані, з дотриманням норм техніки безпеки .
- Забезпечення відповідно до будівельних норм розміщення та параметрів несучих та інженерних конструкцій.
- Постійна перевірка та підтримка якості вентиляції й рівня вологості в приміщеннях, що буде комфортним для людини та забезпечить збереження цінних виставкових метеріалів.
- Підтримка санітарно-гігієнічних норм у закладі для забезпечення безпеки здоров'я дюдей.

Клієнто-орієнтоване обслуговування, має на меті створення позитивних емоцій відвідувача під час перебування в закладі, що досягається наступними методами:

– Інформаційним обслуговуванням – надання достатньої кількості інформації відвідувачу про історію, наявних експонатів, тощо даного виставково-освітнього простору й правила поведження з експонатами. Також таке обслуговування повинне включати в себе інформативні таблички й підказки для безпеки відвідувачів, як плани евакуації, напрямки руху по будівлі та покажчики головного та евакуаційних виходів, розміщення вогнегасників, медичного персоналу (за наявності), тощо.

– Надання додаткових послуг – наявність альтернативних послуг на базі виставково-освітнього простору також вважається одним із засобів його обслуговування. Розташування кав'ярень, кафе, сувенірних лавок, або інших розважальних компонентів, забезпечить довготривале перебування відвідувача саме у цьому центрі.

– Інтерактивність – надання можливості людині без сторонньої допомоги пересуватись та отримувати необхідну інформацію у просторі, за допомогою технологічних елементів.

– Адаптація простору під потреби й вимоги цільової аудиторії. Надання можливості всім категоріям населення отримувати послуги закладу на однаковому рівні.

– Оповіщення про розташування бомбосховищ на території закладу (за наявності) чи поблизу та послідовність дій під час оголошення повітряної тривоги.

Обов'язковим аспектом при проектуванні будь-якого громадського простору є дотримання вимог інклюзивності (рис.2.1 – 2.2). До них належить наявність пандусів на вході в булівлію, обладнання підйомником, з дотриманням вимог ергономічності, в спорудах вище одного поверху, нанесення спеціалізованих візуальних та тактильних розміток та позначок, збереження мінімально необхідних відступів між стінами, проходами, меблями, тощо [10].

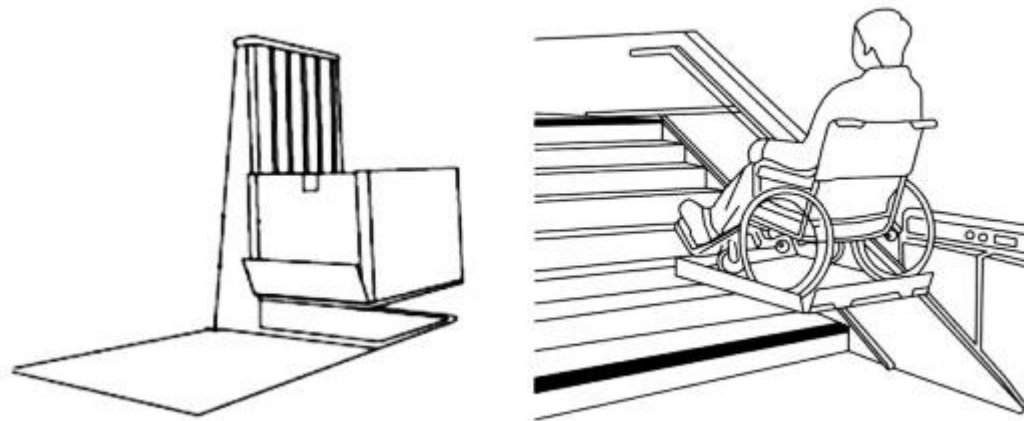

Рис.2.1. Ергономічна схема розташування підйомника для крісла-колісного.

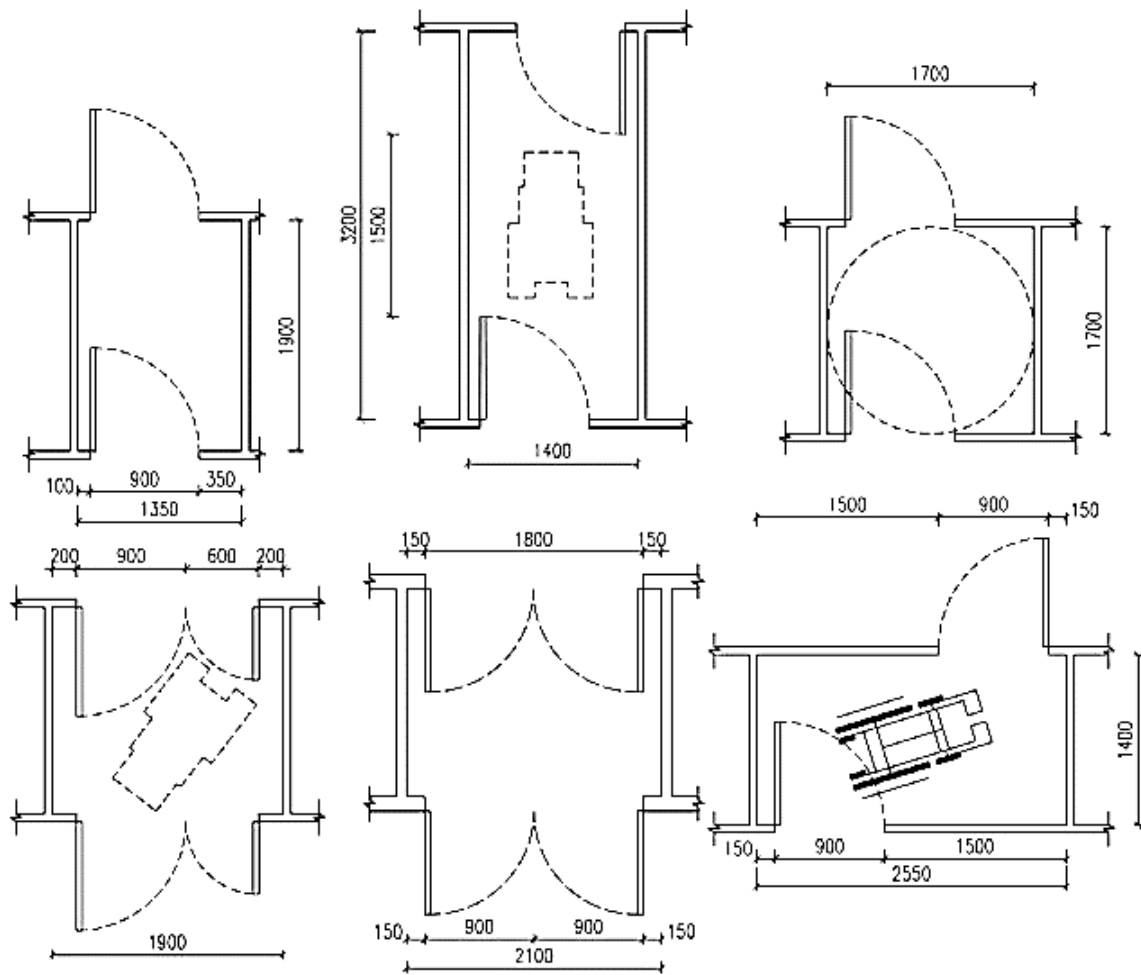

Рис.2.2. Ергономічна схема розташування нормованих розмірів вхідних тамбурів.

При дотриманні всіх зазначених вимог до обслуговування буде досягнуто максимально результативне функціонування виставково-освітнього простору [15]. Ці вимоги регламентуються Державними будівельними нормами,

а саме про: «Громадські будинки та споруди», «Інженерне обладнання будинків і споруд», «Інклюзивність будівель і споруд».

2.3. Композиційні засоби формування інтер'єру виставково-освітніх просторів

Формування просторів виставково-освітніх закладів, відбувається з дотриманням всіх належних будівельних норм та композиційних прийомів. В залежності від виду експозиційного чи освітнього приміщення обираються необхідні засоби його формування [4]. Такі приміщення можуть бути закритого чи відкритого типів та бути розташовані як всередині споруди так і за її межами [1].

Для проектування виставкових просторів застосовуються базові прийоми побудови будь-якої композиції, а саме обрання симетричної чи асиметричної композиції, визначення об'єкту що стане центром композиції, збереження пропорційної рівноваги та масштабу (експонат – простір), контрастність оточення по відношенню до виставкового об'єкту.

Головним формотворчим методом проектування є планування простору. Розраховується розміщення всіх приміщень, експонатів та меблів, що буде зручним як для відвідувачів так і ергономічно обґрунтованим розташуванням обладнання. Планування має на меті розташування перегородок та інших конструкцій для відділення одного типу простору від іншого та створення взаємозв'язку між ними. Зазвичай головними компонентами що утворюють композицію є не несучі перегородки, що можуть бути розміщені будь-як за ідеєю дизайнера. Важливо зазначити що при розробці виставкових залів слід враховувати їх оглядовість. Варто зберігати оптимальне значення оглядовості приміщення за рахунок збереження кутів у 27° для вертикальних та в діапазоні ввід 50° до 55° для горизонтальних.

Наступним важливим кроком у формуванні простору є його кольорове рішення та підбір необхідних матеріалів. Від вибору цих елементів буде

залежати настрої та самопочуття відвідувачів під час перебування в цих приміщеннях.

Освітлення грає важливу роль у формуванні інтер'єру, воно дає змогу як виділити певне зонування так і приховати технічні моменти. Можливе комбінування природнього та штучного освітлення чи використання суто штучного для окремих кімнат.

Матеріали та текстури допомагають створити візуальний інтерес людини до простору, передати його атмосферу та тематику. Використання поєднань різних поверхонь та фактур урізноманітнює художню ідею інтер'єру та детальніше розкриває його стильовий напрям [2].

Меблеве наповнення та обладнання забезпечує комфорт відвідувачів а слугує одним із найголовніших композиційних елементів в просторовому дизайні. Важливим є дотримання ергономічних норм що не тільки дасть естетичний ефект але й практичний [19].

Стилістика та дата зведення будівлі також вплине на формування її інтер'єрів. Оскільки історичні будівлі та новобудови відрізняються за типами та характеристиками конструкцій, перепланування буде здійснювались з дотриманням особливостей споруди.

Отже композиційними засобами утворення гармонійного інтер'єру є правильне послідовне проектування всіх етапів утворення простору. Планування закладу керовано метою поєднати освітні та емоційні враження відвідувачів, що може бути досягнуто шляхом гармонійного формування інтер'єру.

Висновки до 2-го розділу

У другому розділі було проаналізовано та визначено:

1. Нормативні вимоги до проєктування виставково-освітніх просторів, а саме забезпечення безпеки в будівлі, створення комфортних умов для пересування маломобільних груп населення.
2. Ергономічні особливості розміщення меблів та обладнання.
3. Визначено їх класифікацію та перелік необхідних етапів та методів утворення інтер'єру.
4. Окреслено способи обслуговування закладу з метою дотримання безпеки та його вдалого функціонування.
5. Визначено головні композиційні методи проєктування інтер'єрів. Головним блоком споруди є відкриті виставкові приміщення, навколо яких групуються інші простори та кімнати.
6. Поєднання історичного підґрунтя та сучасних методів формування інтер'єрів.

РОЗДІЛ 3. ДИЗАЙН ІНТЕР'ЄРІВ ВИСТАВКОВО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

3.1. Загальні положення

Підосною для проєктування виставково-освітнього простору була обрана історична будівля у м. Полтава, а саме Будинок дворянського зібрання, що розташований за адресою вул. Соборності, 31.

Двоповерхова споруда є визначною історично-архітектурною пам'яткою міста. Вона була споруджена як одна із 8 будівель Круглої площі в стилі класицизм за проєктом архітектора Михайла Амвросимова у 1810 році (рис.3.1). Будинок дворянського зібрання відігравав важливу роль у соціальному та культурному житті Полтави. Тут проводились засідання дворянства, яке було політичною та соціальною елітою періоду XVIII століття, дебати, а також культурно-розважальні заходи.

Рис.3.1. Історичне фото Будинку дворянського зібрання у м. Полтава, приблизно у 1830-х роках.

Протягом ХІХ-ХХ століть будівля використовувалась у адміністративних та культурних заходів, була місцем проведення урочистих заходів та офіційного прийому важливих для міста гостей [25]. З 1920-х в ній розташовувалось Полтавське історичне музейне товариство, а згодом – музей Івана Котляревського, за що пізніше будівля отримає назву імені І. Котляревського. Однак під час Другої світової війни споруда зазнала руйнувань, та згодом була відновлена як Полтавський краєзнавчий музей.

Починаючи з 1957 по 2014 рік в споруді функціонував кінотеатр імені Івана Котляревського [26]. Але з закриттям кінотеатру будівля остаточно втратила свою соціально-культурну функцію. Після проведення ремонту фасаду, площа Будинку дворянського зібрання була розпродана комерційним організаціям й тут працювали магазини, ресторани, нічний клуб. 9 грудня 2020 року сталась пожежа, що знищила дах та все інтер'єрне наповнення споруди (рис.3.2). Дотепер історична пам'ятка чекає на реставраційні роботи та відновлення своєї функції.

Рис.3.2. Будинок дворянського зібрання в Полтаві після пожежі 2020 року.

Зважаючи на історію будівлі, а також її вигідне місцезнаходження, в самому серці міста, поруч з іншими важливими адміністративно-культурними

установами, було вирішено розробити дизайн-проект саме для цієї споруди. Що також відновить не лише її зовнішній вигляд, а й історичну функціональність.

Поряд з об'єктом проектування знаходиться наступна інфраструктура: зупинка громадського транспорту, торгівельний центр, два підземних переходи з обох боків від будівлі, парк та сквер, дитяча школа, міська дитяча академія мистецтв, адміністративні будівлі. Оскільки за оригінальним проектом будинок не має підвального приміщення, організація укриття в ньому не є можливим. Однак наявність двох підземних переходів, що можуть бути використані як укриття під час повітряної тривоги, які знаходяться на відстані приблизно 20 метрів з обох боків будівлі, компенсують цю проблему

Загальна площа будинку складає 935 м² по 467,5 м² кожного поверху. Висота стелі на першому поверсі – 3.8 м, на другому – 3.8 м по обидва боки від центрального простору, висота стелі якого – 5м. (рис.3.3).

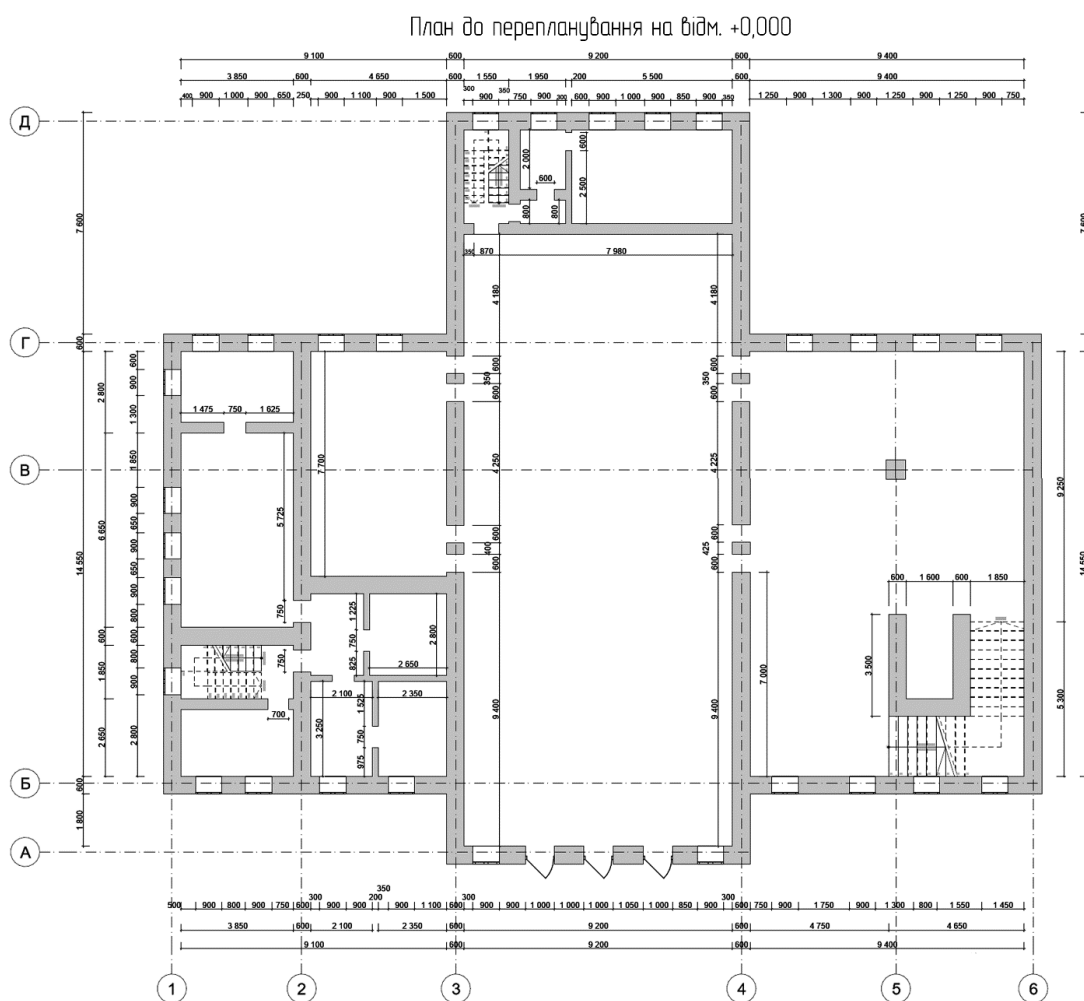

Рис.3.3. Вихідний план 1-го поверху.

Конструкція споруди складається з несучих стін, товщиною в 600 мм. Та однієї колони, розміром 600х600 мм. Наявні троє сходів на другий поверх, та троє вхідних головних дверей (рис.3.4).

Рис.3.4. Вихідний план 2-го поверху.

Дизайн проєкт передбачає демонтаж всіх не несучих конструкцій, одних сходів, розширення деяких проємів для покращення та нормування переміщення людей по будівлі, частини перекриття другого поверху з метою встановлення пасажирського підйомника.

3.2. Об'ємно-планувальні рішення

Об'ємно-планувальне рішення простору має на меті виділення відкритих виставкових зон та декількох закритих приміщень, оснащених під проведення лекцій, семінарів та зустрічей, кабінет майстер-класів, виділення зони для відпочинку, кав'ярні, технічних приміщень та адміністрації. Планувальні рішення розроблені з дотриманням вимог інклюзивності та державних будівельних норм.

За проєктом на першому поверсі розташовуються 12 зон, до яких входить 16 приміщень відкритого та закритого типів (рис.3.5).

А саме наступні зони:

1. Вхідна зона. Найперший простір в який потрапляє відвідувач. Простора зала, в якій розміщується рецепція та інформаційні стенди про заклад. Це приміщення слугує розподільчим холлом для проходу в першу виставкову залу та зону гардеробу, вбиральнь й кав'ярню.

2. Виставкова зона. Просторе приміщення для розміщення інсталяцій та предметів мистецтва.

3. Транзитні зони. Коридори, а також частини інших зон, по яких передбачено постійний рух відвідувачів й персоналу. В цій зоні не має бути предметного наповнення, що б заважало вільному пересуванню. Проте в них допускається розміщення меблів для сидіння та відпочинку, що не ускладнюватимуть рух.

4. Гардероб. Закрита зона з системами зберігання особистих речей та верхнього одягу.

5. Технічні приміщення. Призначенні для зберігання та обслуговування експозиційних матеріалів та додаткового обладнання (стільців, стендів, тощо).

6. Кабінет майстер-класів. Спеціалізоване приміщення з робочими столами та необхідною технікою для проведення практичного навчання.

7. Вбиральні. Розділені на три типи: чоловічі, жіночі й для людей з обмеженими можливостями. Чоловічі та жіночі вбиральні розраховані на

знаходження в них до трьох чоловік одночасно у кожному. Вбиральня для людей з обмеженими можливостями відповідає ергономічним нормам й розрахована на одну людину з можливістю заїзду в неї

крісла-колісного.

8. Кав'ярня. Простір для відпочинку відвідувачів з столиками та барною стійкою.

9. Пасажирський підйомник.

10. Зона відпочинку. Відкрита зона з місцями для сидіння та невеликим буфетом.

11. Комору. Технічне приміщення буфету, розташоване під сходами.

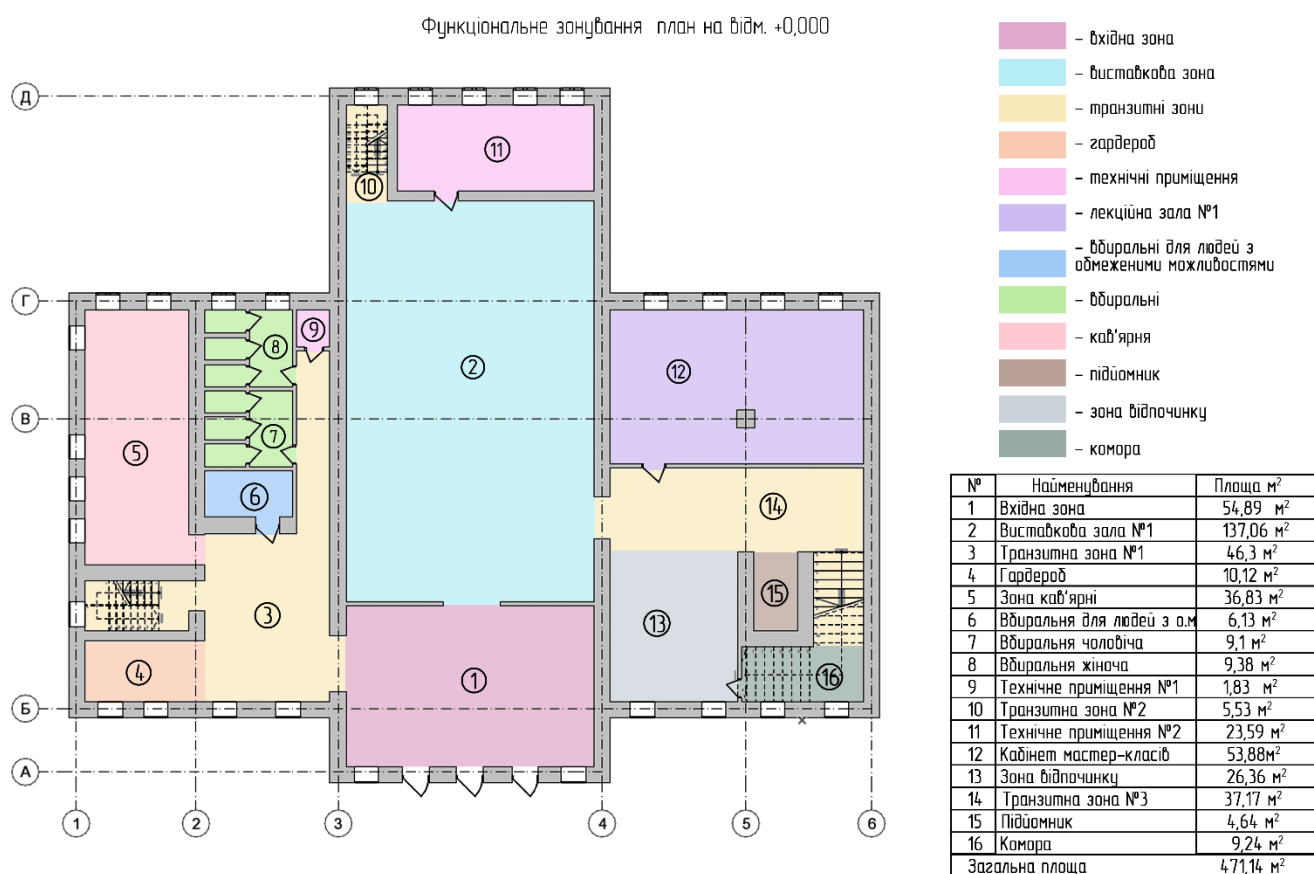

Рис.3.5. План функціонального зонування 1-го поверху.

Другий поверх складається з 8 зон та 12 приміщень, на який можна потрапити скориставшись одними з трьох сходів або підйомником.

Зонування 2-го поверху:

1. Виставкова зона. Відкритий простір, який може бути трансформований під потреби конкретної виставки.
2. Лекторій. Приміщення на 35 посадкових місць та подіуму для виступів лекторів.
3. Транзитні зони.
4. Технічні приміщення.
5. Вбиральні. Спроектовані аналогічно до вбиралень на першому поверсі.
6. Адміністрація. Кабінет на 6 робочих місць, призначений для роботи працівників закладу та збереження необхідної документації
7. Підйомник.

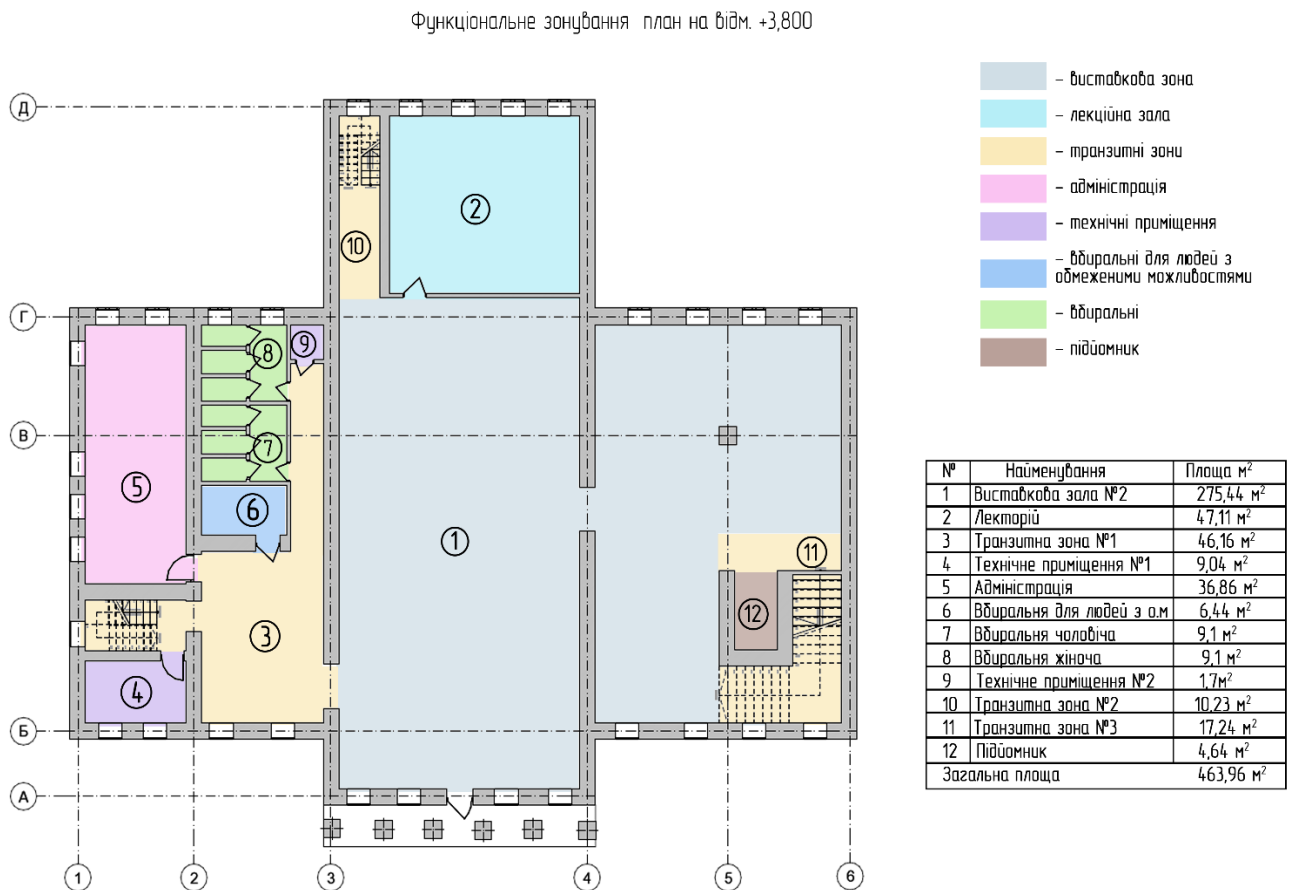

Рис.3.6. План функціонального зонування 2-го поверху.

Особливістю планування 2-го поверху є великий відкритий простір що дозволяє влаштувати в ньому зібрання (рис.3.6).

3.4. Концепція дизайну інтер'єру закладу, колір і використані матеріали

Дизайнерською концепцією закладу є створення сучасного культурно-освітнього простору з використанням якісних та екологічних матеріалів, що сприятиме формуванню позитивного враження від перебування у цьому середовищі.

Провідною художньою ідеєю є поєднання класичного нейтрального середовища з сучасними конструкціями й оздобленням (рис.3.8). Кольорова гама простору представлена світлими, спокійними кольорами й натуральними текстурами дерева й каменю й акцентних металевих деталей. Такий інтер'єр не тиснутиме на свідомість людині та допоможе їй сконцентруватись на виставкових об'єктах чи навчанні. Також використання нейтральних кольорів створить гармонійне тло для розміщення предметів мистецтва й інсталяціям, таким чином вони слугуватимуть акцентами й автоматично привертатимуть увагу.

Головними матеріалами, використаними в проєкті є: деревина світлих порід, мармур (штучний), метал, меблевий текстиль (рогожка) (рис.3.7).

Рис.3.7. Основні матеріали, використані в проєкті.

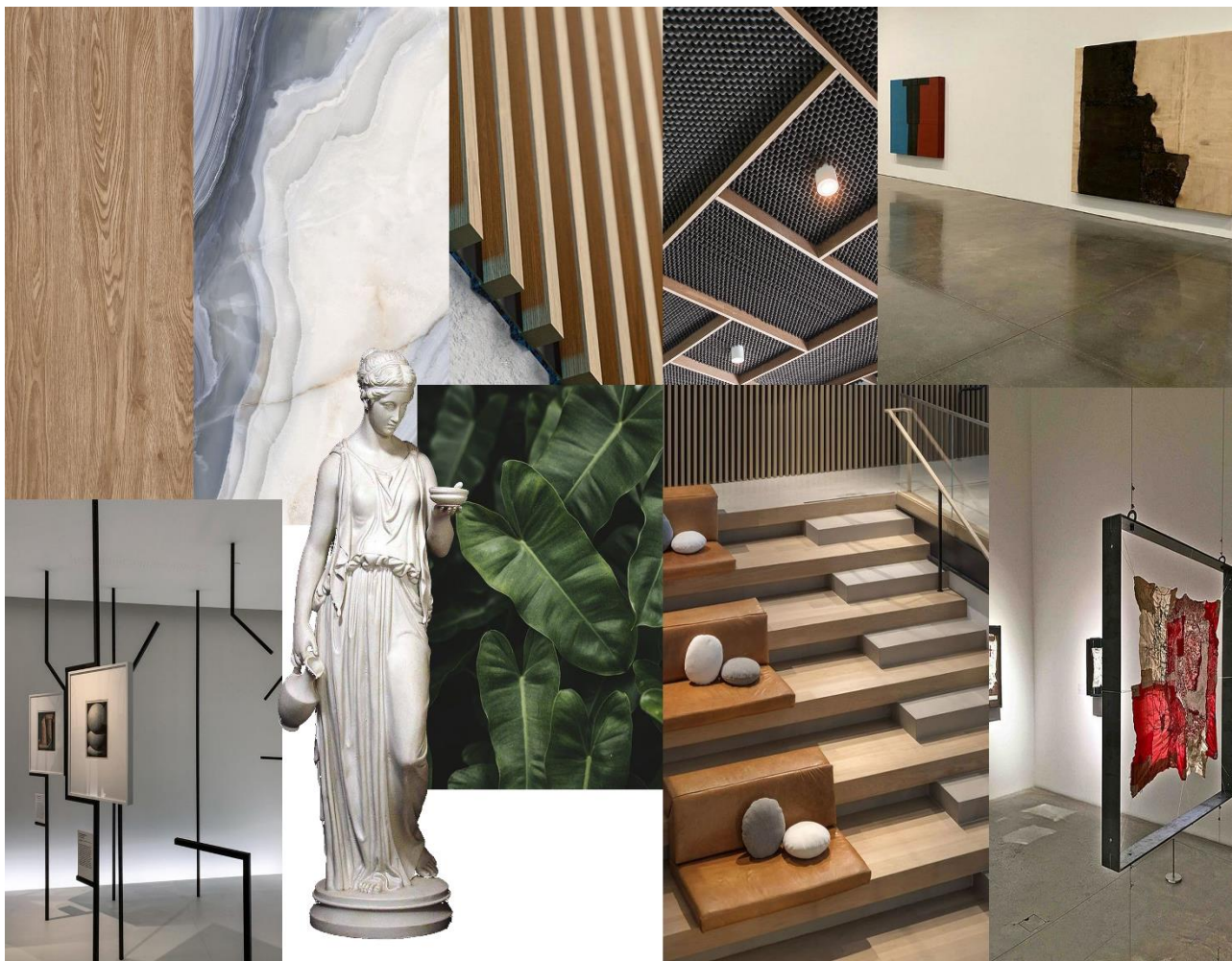

Рис.3.8. Мудборд.

3.5. Предметне наповнення інтер'єрів згідно дизайн-концепції та необхідне обладнання, освітлення

Інтер'єрне наповнення передбачає наявність меблів, освітлювальних приладів, декору та обладнання, що будуть утворювати завершену дизайн-композицію. Наповнення можна класифікувати по зонах розміщення:

1. Вхідна зона: стійка рецепції, інтерактивна панель, інформаційні стенди, основне джерело світла.
2. Зони відпочинку: меблі для сидіння (крісла, дивани, тощо).
3. Кафе / буфет: столики, стільці, точкові та загальні світильники, необхідне обладнання для зберігання та приготування їжі та напоїв.

4. Сан вузли: рукомийник, унітаз, сушка для рук, дозатор мильного засобу, дзеркало.
5. Виставкові приміщення: точкові світильники, які можна налаштовувати по направленню та інтенсивності світла, виставкові стенди та інформаційні таблиці, інтерактивні панелі.
6. Лекторій: інтерактивна дошка з проектором, стільці для аудиторії, освітлювальні прилади загальні.
7. Кабінет майстер-класів: робочі столи, офісні крісла, загальне освітлення та настільні лампи.
8. Технічні приміщення / гардероб: системи зберігання, такі як полиці, шафи, гачки.

3.6. Авторські розробки

Під час роботи були спроектовані авторські меблі, а саме ансамбль з крісла та журнального столику, виставковий стенд з освітлювальним приладом, стійка рецепції. Всі розробки виконано в єдиному стилі, що створює зв'язок між предметним наповненням інтер'єру (рис.3.9).

Ансамбль меблів. Журнальний столик циліндричної форми з основою та стільниці з дерева й середньої частини циліндричних модульних труб з пластику. М'яке крісло з чорним металевим стальним модулем, що одночасно є ніжною та підлокітником, м'яка частина оздоблена сірою рогожкою.

Виставковий стенд. Циліндричної форми з сірою основою та білою стільницею з легкою текстурою мармуру.

Освітлювальний прилад «Гало». ЛЕД лампа у формі замкнутого кола, світло якого нагадує оптичну ілюзію – гало.

Стойка рецепції. Має основу оздоблену деревом, середня зовнішня частина стійки блакитного кольору з циліндрів, аналогічно до столику. Стойка має два рівні стільниці, внутрішню на висоті 90 см, зовнішню на висоті 110 см, виконану з ДСП з текстурою мармуру.

Рис.3.9. Ескіз авторських розробок.

Розроблений комплект меблів гармонійно об'єднує простір, даючи змогу розставляти варіації меблів та поєднувати їх з іншим предметним наповненням.

Висновки до 3-го розділу

1. Обрана споруда що відповідає функціональному призначенню, а саме проведення громадських заходів та культурної просвіти. Яка сама по собі є історичною архітектурною пам'яткою й потребує реставрації.
2. Розроблене об'ємно-планувальне рішення відповідає технічним вимогам вистаково-освітнього простору. Перепланування споруди не потребує демонтажу та посилення несучих конструкцій, а лише прибирає не несучі перегородки та монтує нові, утворюючи виставкові, освітні та допоміжні простори.
3. Підбір кольорової палітри та матеріалів забезпечує доступність та легкість громадського простору. Створює зв'язок з історичним

минулим будівлі через новітні дизайн рішення. Доступність матеріалів не потребує великих фінансових вкладів в закупівлі, однак забезпечує презентабельний вигляд громадського простору.

4. Предметне наповнення несе не тільки естетичну цінність але й функціональну. Відсутнє зайве обладнання та меблі, що можуть ускладнити експлуатацію інтер'єру, спрямоване на використання безпечних екологічних матеріалів чи їх імітації.
5. Авторські розробки мають унікальний дизайн й об'єднують простір за стилем.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Хоч виставки є частиною освітнього процесу, виставкові та освітні простори розвивались паралельно деякий час протягом історії, перш ніж злитись в єдину систему. Умовно можна розділити історичний етап формування цих приміщень на:

– Зародження виставки в якості ярмаркової діяльності й базової професійної освіти при ремісничих майстернях, релігійних установах, поява в період середньовіччя перших вищих навчальних закладів та музеїв, від перших цивілізацій до другої половини XVII століття.

– Період промислової революції та як її наслідок проведення перших Всесвітніх виставок XVIII – XX століття.

– Створення постійно діючих виставково-освітніх просторів та їх подальший розвиток, з початку XX століття і до сьогодення.

2. Вивчені здобутки й досвід проектування просторів за межами України. Тенденція реновації промислових будівель під виставково-освітню функцію, використання новітніх методів дизайну для утворення збалансованого простору. Чи побудова абсолютно нового комплексу, що репрезентує світову культуру та мистецькі надбання.

3. Вітчизняні простори з кожним роком все швидше наздоганяють рівень міжнародних. Також зберігаються архітектурні пам'ятки з унікальною історією чи проектуються нові міжнародні виставкові приміщення.

4. Головною ознакою будь-яких інтер'єрів виставково-освітніх просторів у світі є орієнтованість на універсальність, що досягається шляхом дизайн-рішень направлених на формування позитивних емоцій та взаємодії з відвідувачем.

5. Об'ємно-планувальні рішення витримані за будівельними та функціонально-доцільними вимогами.

6. Композиційне та художнє рішення проекту дозволяє створити трансформований простір, з безліччю варіацій розміщення інсталяцій та

експонатів у різних галузях культури. Екологічні матеріали та спокійні кольори сприяють покращенню засвоєння інформації та настрою.

7. Меблеве наповнення та обладнання встановлене за правилами безпеки та інклюзивності. А застосування різного типу освітлення допомагає виділити потрібні об'єкти та направити до них відвідувача.

7. Авторські розробки ансамблю меблів завершують й об'єднують інтер'єр в єдину гармонійну систему.

8. Результатом проекту стало створення унікального осередку просвіти у м. Полтава, що не тільки рятує пам'ятку історичної архітектури від занепаду та повертає їй оригінальну функцію громадської будівлі, а й пропонує універсальний простір для різних типів населення з можливістю пізнання чогось нового.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абизов В., Сідорова А. Дизайн внутрішнього виставкового простору: композиційні прийоми і засоби. *Міжнародна науково-практична конференція*. КНУТД, 2022. С. 152 – 155.
2. Бурій І.Д. Сучасні тенденції у дизайні інтер'єру . *Всеукраїнська науково-практична конференція*. НАКККіМ, 2021. С. 126 – 127.
3. Волинець Т., Овчарек В., Остапенко Н., Пашкевич К. Історія розвитку виставкової діяльності: типологія та дизайн рекламного простору. *Міжнародна науково-практична конференція*. КНУТД, 2022. С. 278 – 281.
4. Гнатюк Л.Р., Яременко О.Ю. Проблематика збереження палацово-паркових комплексів України / Гнатюк Л.Р., Яременко О.Ю. // *Теорія та практика дизайну: зб. наук. Праць*. Національний авіаційний університет, 2020. С.39-47.
5. Гнатюк Л.Р. Методичні підходи до ревіталізації та реновації історичних будівель (аналіз досвіду) / О.А. Пламеницька, Л.Р. Гнатюк, І.Гуменюк // *Теорія та практика дизайну. Збірник наукових праць*. НАУ, 2019. Вип. 19. С.36–56.
6. ДБН В.2.2-9:2018 Громадські будинки та споруди. Основні положення. [Вводяться на заміну ДБН В.2.2-9-2009. Чинні з 01.06.2019]. Вид. офіц. Київ : Мінрегіон України, 2019. - 47 с.
7. ДБН В.2.5-23:2010 Інженерне обладнання будинків і споруд. Проектування електрообладнання об'єктів цивільного призначення. [Вводяться на заміну ДБН В.2.5-23-2003. Чинні з 01.10.2010]. Мінрегіонбуд України, 2010. - 167 с
8. ДБН В.1.1.7-2016 Пожежна безпека об'єктів будівництва. [Вводяться на заміну ДБН В.1.1.7:2002. Чинні з 01.06.2017]. Вид. офіц. Київ : Мінрегіон України, 2017. - 44 с.
9. ДБН В.2.2-40:2018 Будинки і споруди. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. [Вводяться на заміну ДБН В.2.2-17:2006. Чинні з 01.04.2019]. Мінрегіон України, 2018. - 68 с.

10. Ільченко І. В. Сучасні тенденції дизайну виставкового простору . *Технічні науки та технології в машинобудуванні*. НАУ, 2017. Вип. 2(31). С. 24-31.
11. Ковальова О. О. Функціональні особливості дизайну виставкового простору . *Молодий вчений*. 2018. № 1(53). С. 196-198.
12. Ковезюк В.Г. Особливості дизайн інтер'єрів технічних закладів вищої освіти. *Колективна монографія. Архітектура, будівництво, дизайн в освітньому просторі*. НАУ, 2021. С. 443-455.
13. Карпов В.В. Соціологія музейної справи. Теоретико-методологічні засади. *Мужнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство*. Міленіум, 2015. С.34 .
14. Карпець В. О. Дизайн виставкового простору. *Молодий вчений*. Міленіум, 2019. № 5(75). С. 115-119.
15. Клименко І. А., Кухаренко М. В. Функціонально-просторовий дизайн виставкових об'єктів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Архітектура. ХДУ, 2018. Вип. 45. С. 155-160.
16. Колосова Н.А, Осадча Є.О. Історичні передумови виставкової діяльності. *Теорія та практика дизайну. Збірник наукових праць*. –Вип. 24. Дизайн. НАУ, 2021. С. 75 – 80.
17. Корольова І., Міщенко І. Дизайн виставкового простору. *Журнал дизайну і графічних комунікацій*. 2015. № 1(1). С. 84-87.
18. Маринович В. Дизайн виставкових просторів. В. Маринович. *Дизайн і реклама*. 2017. № 1(9). С. 40-41.
19. Олійник О.П. Основи дизайну інтер'єру : навч. посіб. О. П. Олійник, Л. Р. Гнатюк, В. Г. Чернявський. НАУ, 2011. С. 36 – 38, С. 41, С. 59 – 81.
20. Прус А.О. Функціональність як особлива атмосфера в дизайні приміщення. *Всеукраїнська науково-практична конференція*. НАКККіМ, 2021. С. 158 – 160.
21. Сигидюк Я.В. Взаємозв'язок музейного середовища та його експозиції. *Всеукраїнська науково-практична конференція*. НАКККіМ, 2021. С. 126 – 127.

22. Шмельова О., Майборода Я., Недей Є., Кошова К. Особливості дизайну інтер'єру сучасних освітніх просторів. *IV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасного дизайну»*. КНУТД, 2022. С. 243-245.
23. Гнатюк Л.Р., Новік Г.В., Яценко Є.О. Метал як формотворчий чинник в дизайні меблів для сидіння. *Open Access Peer-reviewed Journal Science Review*. НАУ, 2018. С. 79-84
24. Geomap. Промислова революція в Англії [Електронний ресурс]. URL: <https://geomap.com.ua/uk-wh8/1203.html> (дата звернення – 29.05.2023)
25. Oldconf. Виставки та ярмарки – як одна із форм міжнародного співробітництва. [Електронний ресурс]. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/684> (дата звернення – 26.05.2023)
26. Всі на урок. Кришталевий палац в Лондоні: фото, історія. [Електронний ресурс]. URL: <https://urok.pp.ua/serednya-osvta/11203-krishtaleviy-palac-v-london-foto-storya.html> (дата звернення – 26.05.2023)
27. Wikipedia. Всесвітня виставка 1851. [Електронний ресурс]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%81%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F_%D0%B2%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%B0_1851 (дата звернення – 24.05.2023)
28. Ян Волянський. Всесвітня виставка 1889 року [Електронний ресурс]. URL: <https://www.janwolanski.com/post/%D0%B2%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%8F-%D0%B2%D1%8B%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%B0-1889-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0> (дата звернення – 29.05.2023)
29. DesignTalk. Лувр Абу-Дабі [Електронний ресурс]. URL: <https://designtalk.club/luvr-abu-dabi-arhitekturnyj-shedevr-iz-nejmovirnoyu-groyu-svitla/> (дата звернення – 01.06.2023).

30. IGOtoWorld.com. Будинок дворянського зібрання. [Електронний ресурс]. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/52377_budinok-poltavskogo-dvoryanskogo-zibrannya.htm (дата звернення – 03.06.2023).
31. Інтернет-видання Полтавщина. Фотоісторія: як змінювався Будинок дворянського зібрання за 100 років [Електронний ресурс]. URL: <https://poltava.to/photo/890/> (дата звернення – 03.06.2023).

ДОДАТКИ